

FA0045 Självständigt arbete, 15 hp

2015

Institutionen för musik pedagogik och samhälle

Kungl. Musikhögskolan

Handledare: Ralf Sandberg

Examinator: David Thyren

Helena Martinsson

Instrumentdöden

– vem bryr sig?

Udda instruments förutsättningar i musik- och
kulturskolan

Abstract

The aim of the study was to find out how working conditions in different music schools and schools of arts are, or has been, for teachers on oboe and bassoon, and how the conditions may affect the regrowth of these instruments. The interviews were performed with teachers on bassoon and oboe; two active teachers and one former teacher. Experience shows that it can be difficult to recruit these instruments to orchestra courses for young people. An assumption was made in the study that the conditions for these instruments in the schools of music and arts are not the best, which was indicative of the survey. The results of the study show that the interviewed teachers on these instruments struggle with a whole series of problems such as poor facilities, too short teaching time, few students that require many hourly based employments and many time consuming journeys. It also shows that adaption has occurred to different conditions on different schools where also the recruiting of students works differently. The problem can be traced to scarce financial resources, absence of a national structure for music development or principals with indifference, ignorance or lack of mandate from the politics to take responsibility for a good qualitative development that leads to diversity and a vibrant music scene.

Keywords: music instrument education, music school, schools of arts, music politics, phenomenology, organization theory

Sammanfattning

Syftet med studien har varit att ta reda på hur arbetsförhållanden på olika musik- och kulturskolor, där några pedagoger verkar eller har verkat, påverkar återväxten för instrumenten oboe och fagott. Intervjuer har genomförts med två aktiva pedagoger och en före detta pedagog. Erfarenheter visar att det kan vara svårt att rekrytera dessa instrument till orkesterkurser för unga. Ett antagande gjordes i studien att förutsättningarna på musik- och kulturskolorna för dessa instrument inte är de bästa vilket var vägledande för undersökningen. Resultatet av studien visar att intervjuade pedagoger på dessa instrument brottas med en hel rad problem såsom dåliga lokaler, för kort undervisningstid, få elever som kräver många olika timanställningar och många tidskrävande resor. Den visar också att anpassning har skett till olika förhållanden på olika skolor där även rekryteringen ser olika ut. Problematiken kan härledas till för knappa ekonomiska resurser, avsaknaden av en nationell struktur för musikens utveckling, eller chefers ointresse, okunskap eller avsaknad av uppdrag från politiskt håll att ta ansvar för en god kvalitativ utveckling som leder till mångfald och ett levande musikliv.

Sökord: instrumentalundervisning, musikskola, kulturskola, musikpolitik, fenomenologi, organisationsteori

Innehåll

1. Inledning	5
1.2 Bristande struktur och politiskt ointresse?	5
1.3 Goda effekter av musikutövande – konsekvens i politik och resurser	5
2. Bakgrund	7
2.1 Problematisering – ett splittrat musikliv	7
2.2 Institutioners och Intresseorganisationers uppdrag	8
2.2.1 Sveriges Kulturskoleråd	8
2.2.2 Musikerutbildning vid Kungl. Musikhögskolan KMH	8
2.2.3 SKL och SMoK	9
2.2.4 Professionella institutioner	9
3. Syfte	10
3.1 Några frågor för att belysa detta med struktur, organisation och kvalitet:	10
4. Historik, strukturer och musikundervisningens förutsättningar	11
4.1 Musikskolehistorik allmänt	11
4.2 Historik och statistik gällande Stockholms stads musikundervisning	11
4.3 Kommunala strukturer för musikundervisningen	13
4.3.1 Instrumentalundervisning - utbildning eller fritidsverksamhet?	13
4.3.2 Hur fungerar musikundervisningen i grundskolan?	13
5. Aktuell status för de musikpedagogiska högskoleutbildningarna i landet	15
5.1 Statistik över ansökningar till utbildningarna	15
5.2 Förändringar från hösten 2013	19
6. Organisation och organisationsteorier	20
6.1 Organisationsteori återinramning	20
6.2 Omorganisation	21
7. Tidigare forskning	23
7.1 Kulturskolerådet (tidigare Sveriges Musik och Kulturskoleråd) – gällande statistisk forskning	23
7.2 Elevers motivation	24
7.3 Föräldrars påverkan	25
7.4 Instrumentallärares arbetssituation	25
8. Intervjumetod	27
8.1 Metod att belysa frågorna och att analysera intervjuvaren	27
8.2 Teman för frågeställningar till intervjuerna	28
8.3 Fokusområden för diskussionsunderlaget, samtliga intervjupersoner	28
8.4 Metod för sammanställning av intervjuer	29
9. Resultat av intervjuerna	30
9.1 Arbetsmiljö och arbetsvillkor samt identitet och status	30
9.2 Uppdrag och mål - kvalitet/kvantitet	31
9.3 Motivation hos lärare och elever	32
9.4 Instrumentets karaktär och förutsättningar, tankar om rekrytering	33
9.4.1 Synlighet – media och förebilder	33
9.4.2 Myten om talangen - det ska vara så lätt	34
9.4.3 Föräldraengagemang	34

9.4.4	Repertoar och form	34
9.4.5	Samverkan med grundskolan:	34
9.5	Struktur och förutsättningar	35
9.5.1	Lokaler	35
9.5.2	Ekonomisk brist drabbar de udda instrumenten	35
9.5.3	Utbildning eller fritid – förutsättningar och status?	35
9.5.4	Brist på kontinuitet – långsiktighet	36
9.5.5	Svårt med samarbeten – ett storstadsproblem	36
9.6	Verksamhetens mål – politisk styrning	36
9.7	Framtiden för orkestermusiken - återverkan på det professionella musiklivet	37
9.7.1	Kultursekreterare som länk till det professionella musiklivet har försvunnit	37
9.7.2	Ekosystem – nationell riktlinje, politisk påverkan	37
9.7.3	Medial påverkan	38
10.	Sammanfattning av intervjuerna	39
10.1	Status och samverkan med grundskolan	39
10.2	Samverkan mellan olika musik- och kulturskolor – dela pedagoger	39
10.3	Ensembleverksamheten anses mycket viktig	40
10.4	Synlighet och förebilder	40
10.5	Nationell strategi	40
10.6	Reflektioner utifrån organisationsteorier	41
11.	Diskussion	42
11.1	Brist på kvalitativa mål	42
11.2	Målmedveten rekrytering och motivation	43
11.3	Pedagogiska och organisatoriska grepp	43
11.4	Engagemang och status	44
11.5	Återkoppling och reflektioner utifrån organisationsteorier	45
11.6	Tankar och reflektioner kring samhällskultur, valfrihet och snabb belöning kontra långsiktigt lärande och fortsatt motivation.	46
12.	Slutligen om oboe och fagott	47
12.1	Mångfald och kundval ger fler utövare men färre instrument	47
13.	Vad är på gång för framtiden – vad händer med Musik- och Kulturskolorna och med det efterfrågade musikaliska ekosystemet?	48
13.1	Detta gör Lärarförbundet, SKL och SMoK	48
13.2	Politikermöte	49
13.3	Våga anta utmaningen	49
13.4	Den professionella orkestermusiken i Sverige – utredning 2006	49
13.5	Professionell musik möter små barn	50
14.	Fortsatt forskning	51
15.	Referenser	52
16.	Bilagor	54
Bilaga 1.	Frågor för intervjuerna med aktiva lärare	54
Bilaga 2.	Frågor till lärare som slutat:	55

1. Inledning

Under en längre tid har jag via min anställning inom *Riksförbundet Unga Musikanter* (RUM) mött olika musik- och kulturskolors förutsättningar i Stockholm och även på andra håll i landet, via möten och telefonsamtal med engagerade lärare och musikledare.

Det jag har hört många instrumentalpedagoger klaga över är försämrade förutsättningar för att bedriva sin verksamhet, över bristande ledning, över sjunkande elevtal på sitt instrument, över att man måste undervisa i grupp, hur svårt det är att bedriva orkesterverksamhet och så vidare. Jag har hört om krisen för blåsinstrumenten och funderat över vad den beror på och om någon är intresserad av att ta något ansvar för att hindra utvecklingen?

1.2 Bristande struktur och politiskt ointresse?

Upplevelsen av att det kan finnas ett systemfel i bakgrunden, en okunskap eller ointresse för estetisk bildning bland politiker och allmänhet samt någon slags handlingsförlamning, feghet eller bristande engagemang hos musikaliska institutioner, organisationer, musiker och musikaliska ledare gjorde att jag började intressera mig för hur strukturerna för musikutbildning och musikliv ser ut, eller möjligen bristen på strukturer.

Musik kan ses som ett hantverk som kräver mycket övning, något man ofta gör själv i sitt lilla övningsrum i en bubbla långt från den övriga verkligheten. Få musiker eller musiklärare står på barriaderna och kräver bättre förutsättningar, mera pengar eller högre status för sitt yrke. De flesta är upptagna med sin vardag, att få ihop sin situation här och nu och hinner inte lyfta blicken för att se strukturer eller orsak och verkan. Eller kanske ser man det men vet inte hur man ska förmå att påverka eller orkar inte.

1.3 Goda effekter av musikutövande – konsekvens i politik och resurser

Många forskningsstudier under senare år har påvisat att musikaliska aktiviteter – som att spela ett instrument – utvecklar hjärnan på ett sätt som även har positiv påverkan på övriga studieresultat. Ett exempel på denna forskning är *Music practice is associated with development of working memory during childhood and adolescence* av Sisela Bergman Nutley, Fahimeh Darki och Torkel Klingberg, (2014)

Forskning som denna tänker man skulle få politikerna att ge musikämnen bättre förutsättningar i skolan och ge mer resurser till musik- och kulturskolan. Så tycks sällan vara fallet. Alternativt, som jag under arbetets gång börjat ana, att man just på grund av detta allt oftare vill att alla via till exempel checksystemet ska spela ett instrument så fort som möjligt för att främja matematikkunskaper och annat som anses viktigt men att musiken i sig och förutsättningarna för kvalitativ undervisning – som ger musikämnet egen status – inte är lika intressant.

Vad man på vissa håll gjort är att man har avreglerat den kommunala musikskolan och konkurrensutsatt den för att fler elever ska få plats och slippa stå i kö på det instrument man önskar spela. Eller övergått till mera gruppundervisning. Det är naturligtvis mycket bra om fler unga får chans att spela ett instrument och att det inte kostar mer än att alla kan göra det. Och i vissa fall kan även gruppundervisning vara att föredra.

Men hur går detta ihop med den instrumentala mångfalden, kvalitet i undervisningen och musikpedagogernas arbetssituation om fler elever ska in, de väljer samma instrument och de lokaler man har inte är anpassade för ett större antal elever och gruppundervisning?

2. Bakgrund

Min egen bakgrund är att jag är utbildad till musiklärare i grundskola och gymnasium (dåvarande GG) på Kungl. Musikhögskolan med sång som huvudinstrument. Direkt efter det studerade jag på Operastudio 67 och arbetade sedan under ett antal år som operasångerska på bland annat Folkoperan i Stockholm och övergick sedan under en period till att delvis undervisa i musik i klass och som sångpedagog i musikskolan parallellt med att frilansa som sångerska.

Att kombinera musikläraryrket i klass med att frilansa som sångerska fungerade dock inte så bra för mig eftersom jag varje höst och vinter tappade rösten när jag försökte klara klassrumssituationen med den ljudnivå som i princip alltid uppstår med stora grupper som ska musicera på ett eller annat sätt och många elever som kräver uppmärksamhet samtidigt.

Jag har således undervisat relativt lite eftersom jag upplevt att förutsättningarna för att lära eleverna något vettigt inom musik varit ganska skrala både inom klassundervisningen (för många elever samtidigt) och inom musik- och kulturskolorna (för kort med 20-minuters lektioner). Jag har därför delvis undervisat privat och då hållit enskilda lektioner på 30-60 minuter.

Med tiden började jag arbeta med musikadministration och konsertproduktion och har sedan 2006 arbetat inom Riksförbundet Unga Musikanter som distriktskonsulent i Stockholmsdistriktet och musikkonsulent för förbundet.

Under läsåret 13/14 har jag dock vikarierat på deltid i Nacka Musikskola som sångpedagog och jag såg att skolan är hårt pressat av checksystemets konkurrensutsättning, vilken jag har förstått ger sämre ekonomiska förutsättningar för framför allt ensembleverksamheten. Under denna tid påbörjade jag också detta uppsatsarbete.

2.1 Problematisering – ett splittrat musikliv

Då jag sedan jag anställdes i RUM 2006 har sett svårigheterna med att rekrytera i synnerhet oboe och fagott till vår symfoniorkester för unga på höstlovet – STORK – och allt oftare fick signaler på missnöje från pedagoger på olika musik- och kulturskolor så började jag fundera på detta med hur strukturen ser ut för musiklivet i landet, från nybörjarnivå och upp till professionell nivå. Jag såg att vår egen organisation i vissa fall varken hade tillräckliga kunskaper om omvärlden eller tydliga mål för vad verksamheten skulle uppnå. Detta har organisationen på senare år tagit itu med och blivit bättre på.

Jag har upplevt att det är ett genomgående tema på många håll; man talar om det splittrade musiklivet – där alla kämpar om resurserna men där det inte finns någon struktur eller plan för helheten – inget fungerande ekosystem!

Samtidigt som vi har en unik struktur för musikutbildning via våra musik- och kulturskolor jämfört med många andra länder, så saknas en plan för en progression från nybörjarnivå till

högre nivå och upp till professionell nivå. Alla nivåer tycks vara isolerade öar där ingen anser sig ha något ansvar för progressionen och helheten, för ekosystemet.

Anledningen till att jag valt att fokusera på just oboe och fagott är att dessa instrument har särskilda svårigheter jämfört med andra instrument, såsom att de är dyra i inköp och kräver mycket tid med rörhantering och är traditionellt ganska ”smala” instrument som bara används i symfoniorkestrar, kammarorkestrar och ensembler inom klassisk musik. Svårigheter som i sig påverkar antalet som väljer att spela det, men som också gör att de är extra sårbara för påverkan av till exempel ekonomiska och strukturella aspekter. Bli svårigheterna för många är kanske risken att instrumentet försvinner helt. Det sker helt enkelt ingen återväxt – få spelar det, ännu färre går vidare och söker musikhögskolorna, ännu färre blir pedagoger på dessa instrument – och ja, vad händer då?

Här uppkommer också frågor kring hur rekryteringen ser ut på oboe och fagott till landets musikhögskolor och professionella orkestrar. Finns det någon gemensam syn på hur man klarar rekryteringen till dessa? Finns det någon samordning och samverkan mellan landets musik- och kulturskolor, musikhögskolor och professionella musikliv? Och hur fungerar den i så fall?

2.2 Institutioners och Intresseorganisationers uppdrag

2.2.1 Sveriges Kulturskoleråd

Vid ett formellt samtal med generalsekreteraren för Kulturskolerådet (tidigare Sveriges Musik- och Kulturskoleråd, SMOK), Torgny Sandgren, framkom att musikhögskolorna inte uppmanar musik- och kulturskolorna till någon särskild stimulans för de s.k. bristinstrumenten utan helt enkelt tar emot de sökande som finns på tillräckligt hög nivå. Enligt Michael Schlyter, lärare i träblåsmetodik på KMH, som bekräftar detta vid ett samtal i maj 2015, så försöker man fylla de platser som finns med kompetenta elever på både musikerutbildningar och pedagogiska utbildningar. Håller de sökanden inte tillräckligt hög nivå så tas ingen in på det instrumentet. Man har inget uppdrag för att värna kulturarv och återväxt för s k bristinstrument.

2.2.2 Musikerutbildning vid Kungl. Musikhögskolan KMH

På KMH sätter man således in de instrumentallärare som behövs för antagna studenter och man kan därför anpassa utbildningarna till dessa elever. Detta låter från ett individuellt perspektiv väldigt bra, men är intressant att fundera över. Hur ser musikhögskolorna och deras politiska uppdragsgivare ser på de professionella orkestrarna och deras existens och fortlevnad? Och vad är det som påverkar individens val av instrument och hur höjer man standarden så att de som söker kan antas?

En liten sammanställning över hur det ser ut i dagsläget gällande pedagogiska utbildningar på musikhögskolorna och fördelningen på instrument i musik- och kulturskolorna kommer lite längre under Historik och Statistik.

2.2.3 SKL och SMoK

Tidigare arbetade SKL - *Sveriges kommuner och landsting* - med att ta fram statistik kring musik- och kulturskolan men deras statistikuppdrag gällande musikskolan minskade successivt under 80-talet och de sista siffrorna från dåvarande Svenska Kommunförbundet togs troligen fram 1989. Under nästan 10 år fanns ett glapp utan någon statistik alls och under dessa år minskade anslaget till landets musikskolor med 25 %. 1997 började Sveriges Musik- och Kulturskoleråd (SMoK) ta fram statistik i samband med bildandet. Efter det började anslagen åter att öka. Samtliga uppgifter har jag fått från Håkan Sandh (maj 2015), tidigare verksamhetsledare för SMoK. Idag arbetar SKL och SMoK med en övergripande utveckling och har initierat en nationell strategi för landets musik- och kulturskolor och regeringen har nu gett en särskild utredare i uppdrag att ta fram förslag till en nationell strategi, *Kulturdepartementets direktiv Dir. 2015:46*. Beslutat den 30 april 2015.

2.2.4 Professionella institutioner

Professionella institutioner har på senare år börjat ta mera ansvar för återväxten när man börjat se problemen att rekrytera inhemska musiker på tillräckligt hög nivå och då publiken börjar bli ålderstigen. Vid ett möte med Stockholms Konserthus ledning fick jag många fina initiativ och projekt presenterade för mig som syftar till att få fler unga till konserthuset och fler unga att intressera sig för orkesterinstrumenten. Man samverkar också med El Sistema för att möta och väcka intresse hos barn och unga i Södertälje. Men mera kan säkert göras. Ett problem här, när vi talade om mentorskap och att lärare och unga musikanter skulle kunna ta del av repetitioner, något de var mycket positiva till, är att de professionella orkestrarna repeterar dagtid, då barnen och ungdomarna går i skolan, och det blir därför svårare med denna mera vardagliga närhet till de professionella institutionerna av rent praktiska skäl. Kvällstid har orkestrarna konserter och då behöver musikerna fokusera på sin egen insats och har svårare att möta lärare och elever. Ledningen har också i sina initiativ sett att unga musikerelever har en väldig respekt för de professionella musikerna och att modet och självförtroendet sviktar, vilket gör att givande möten blir svårare. Steget från kulturskolan till konserthuset är långt.

Kostnaderna för konserthuset att åka runt i länet och göra konserter är också stora enligt konserthuschefen Bengt Forsberg, vilket gör att man drar sig för sådana lösningar. Här har ju Blåsarsymfonikerna och Länsmusiken ett tydligare sådant uppdrag – de både bjuder in till konserthuset Musikaliska och åker ut i länet och gör konserter ibland med olika fokusområden olika år. En höstlovsorkester, symfoniorkestern STORK drivs tillsammans med RUM Stockholm där spelande ungdomar får möta några professionella musiker från Blåsarsymfonikerna, som agerar instruktörer på sina instrument, och göra konsert på Musikaliska.

3. Syfte

Syftet med undersökningen är att studera hur struktur och organisatoriska förutsättningar påverkar kvaliteten på undervisningen i oboe och fagott. Studien försöker ta reda på hur instrumentalpedagogernas vardag ser ut och hur de upplever förutsättningarna för sin undervisning och ser på sitt uppdrag som instrumentalpedagog, samt om det finns önskemål om andra förutsättningar och hur dessa borde se ut.

3.1 Några frågor för att belysa detta med struktur, organisation och kvalitet:

- Finns det några kvalitativa mål hos de musik- och kulturskolor där de intervjuade personerna arbetar och hur ser de målen ut?
- Hur sker rekryteringen till instrumenten och hur skulle man kunna motivera fler att välja oboe och fagott?
- Finns det några möjliga pedagogiska eller organisatoriska lösningar som kan leda till bättre förutsättningar för instrumentalundervisningen i de nämnda instrumenten och som i sin tur kan skapa en god återväxt, både till kulturskolan och till musiklivet i stort?

4. Historik, strukturer och musikundervisningens förutsättningar

Eftersom jag i studien vill kartlägga struktur, organisation och förutsättningar ges nedan en historik med några olika statistiska uppgifter i samband med framväxten av musik- och kulturskolor i landet, med en liten fördjupning gällande Kulturskolan Stockholm eftersom den har en utförligt beskriven historia med exempel på omorganisationer och förvaltningsbyten. Den är också landets största enskilda kommunala kulturskola (tidigare musikskola). Studien i stort fångar dock hela Stockholms län eftersom de pedagoger jag intervjuat undervisar i flera olika skolor och kommuner i Stockholms län. Jag undersöker alltså olika nivåer, både lokal, regional och nationell nivå för att belysa olika strukturer och hur de samspelar eller inte. Jag vill visa hur det sett ut de senaste åren gällande pedagogiska utbildningar på musikhögskolorna. Därefter har jag försökt belysa begreppet organisation via litteratur kring detta ämne. Till slut närmar jag mig via intervjuerna hur de organisatoriska förutsättningarna ser ut för verksamheten inom musik- och kulturskolor.

4.1 Musikskolehistorik allmänt

Bengt Olof Engström har i sitt kapitel 1:3 *Mot nya djärva mål-* i historiken *Musik för alla – om Stockholms kommunala musikskola, historik, mål och visioner* (1998) - berört det jag och säkert många med mig funderat över – detta med ett övergripande mål för musik- och kulturskolorna.

De kommunala musikskolorna byggdes upp helt på kommunala initiativ och det kom att finnas många olika modeller. Som Bengt Olof uttrycker det så kunde det med kraftfulla ledare och kreativa lärare utvecklas många spännande pedagogiska och organisatoriska idéer. Om kreativiteten saknades kunde det istället bli blekt och traditionellt. Någon övergripande läroplan för de kommunala musikskolorna har aldrig funnits. Det närmaste man kan hitta är *Den kommunala musikskolan* som Svenska Kommunförbundet utarbetade och gav ut 1976 och sedan uppföljaren 1984 ”*Den kommunala musikskolan – en resurs i kulturlivet*”. Här ges förslag till hur arbetet i en musikskola kan läggas upp, pedagogiskt och administrativt.

Engström ställer också frågan – den stora frågan som jag söker svar på: Hur skall vi på bästa sätt kunna erbjuda en god och individualiserad undervisning på olika instrument? Som då också skapar följdfrågor om pedagogik/metodik, organisation och ekonomi.

4.2 Historik och statistik gällande Stockholms stads musikundervisning

I samma historik, (kap 3, s. 182-184 av Ragnar Sundstedt) framkommer att goda visioner och ansatser fanns gällande innehåll och kvalitet i den dåtida Stockholms kommunala musikskola i en utredning som presenterades 1986. Även den med namnet ”Musik för alla”, där man presenterade ett förslag om en sammanhållen utformning och en strukturerad progression med rytmik från åk 1, kompanjonundervisning i åk 2-3 och instrumentalstudier

från åk 3. Från åk 5 kunde man välja inriktning mot jazz, klassiskt, storband, folkmusik, kör, dans eller 1-åriga kurser. Från åk 7 ville man erbjuda rocklinje, musikdramatik, improvisation med möjligheten att söka vidare till Kommunala Musikinstitutet (KMI).

Men parallellt med denna utredning pågick ett antal andra utredningar på flera olika plan och i många förvaltningar samtidigt, bland annat gällande skolförvaltningens organisation och arbetsformer.

Med nya politiska vindar förändrades också förutsättningarna. Man ville ha en kraftigt utökad decentralisering av skolverksamheten. Skoldistriktsnämnder infördes 1985 och till dessa knöts musikskolans distrikt. Men redan 1987 avvecklades dessa nämnder och musikskolan återfördes till skolförvaltningen och en ny översyn av musikskolan föreslogs då budgetbeslutet innebar en kraftig reduktion på 3,1 miljoner kronor för musikskolan och 70 timlärare behövde sägas upp.

Så de goda intentioner som presenterats i ”Musik för alla” hann man aldrig genomföra. Tre organisationsmodeller prövades och man beslöt att behålla de fem distriktsadministrationer man redan hade, för god lokal förankring, men med en ny ledningsfunktion 1987.

Krympande budgetar även följande år ledde till både intern och offentlig debatt om musikskolans framtid och 1989 var det dags för en ny utredning. 1992 presenterade så skolförvaltningen sitt förslag med två självständiga distrikt. Men skolstyrelsen beslöt vid sittande bord att i stället bara ha ett enda distrikt och gick på Lärarförbundets förslag och idéer. Detta utan djupare analys av deras förslag och dess konsekvenser. Man upplöste alltså den decentraliserade organisationen och allt ansvar och inflytande samt alla beslut hamnade plötsligt hos en enda person.

Den nya politiken med större marknadsinriktning födde termer som marknadsmässighet, kundinriktning och effektivisering och så småningom landade alla utredningar om musikskolan i att skolförvaltningen och kulturförvaltningen 1994 i samråd skulle utarbeta ett förslag till en ny kulturskola. Uppdraget gavs av Skolstyrelsen och presenterades också senare för skolförvaltningen och skolstyrelsen, men enligt Håkan Sandh inte för kulturförvaltningen.

Utredaren Håkan Sandh (senare verksamhetschef inom SMoK under många år fram till våren 2014) föreslog en modell med tre självständiga enheter under en central nämnd. Förslaget återremitterades och omarbetades, men våren 1996 beslutade grundskolestyrelsen att en Kulturskola skulle etableras. Samtidigt fördes ansvaret för grundskolorna över till de nybildade stadsdelsförvaltningarna och den centrala skolförvaltningen avvecklades. Ansvaret för kulturskolan flyttades därmed över till kultur- och fritidsnämnden.

En serie utredningar och omorganisationer således, och ännu en utredning har under 2013 gjorts för att undersöka en separation mellan musik och teater i den nu ca 15 år gamla kulturskolan, när den äntligen tagit form och goda samarbeten etablerats. Utredaren rekommenderade dock inte en delning och man har heller inte genomfört den. Vad som

händer framöver återstår att se. Nya besparingar är dock genomförda hösten 2014 med en ny strukturell omorganisation med färre administrativa områden.

4.3 Kommunala strukturer för musikundervisningen

Förutsättningarna är olika på olika musik- och kulturskolor runt om i landet och det påverkar sannolikt det utbud och den undervisning som erbjuds till eleverna. Tidigare låg de flesta musikskolor under kommunernas utbildningsförvaltningar och på vissa håll gör de det fortfarande. Men i och med ombildningarna till kulturskolor har det också blivit betydligt vanligare att kultur- och musikskolan ligger under kultur- och fritidsförvaltningarna.

4.3.1 Instrumentalundervisning - utbildning eller fritidsverksamhet?

Vid en statistisk kontroll på SMOK:s hemsida och *Musik-och Kulturskolerapporten 2012* och 2013 finner jag att det 2010 fanns 125 musikskolor och 153 kulturskolor. Motsvarande siffror 2012 är 119 musikskolor och 164 kulturskolor. Siffran för 2013 är densamma som 2012. 2010 låg 130 skolor under kommunernas utbildningsnämnder och 72 skolor under kulturnämnderna. 2012 finner vi 119 skolor under utbildningsnämnden och 98 under kulturnämnden. Trenden har ett tag varit att fler skolor förläggs under kultur och fritid och lämnar utbildningsförvaltningarna. Ett brott i den trenden syns gällande 2013 där faktiskt fler förlagts under utbildningsnämnder. Under 2013 kan man också se att fler deltar i aktiviteter fast det är samma antal skolor som 2012, men ökningen står främst dans, teater och bild för. 2014 och 2015 har överföringen till kulturnämnderna fortsatt att öka.

Har synen på musik- och kulturskolorna huvudsakligen varit att det är en fritidsaktivitet mera än en färdighetsskapande och kunskapsinhämtande utbildningsform? Har den synen vuxit fram i och med ombildningen till kulturskolor och överflyttningarna till kultur- och fritidsförvaltningarna?

En koppling till musikundervisningen inom den obligatoriska grundskolan och hur den fungerar kan också vara på sin plats - trots höjda krav i läroplanen så saknas ofta förutsättningar för att uppnå läroplanens mål.

4.3.2 Hur fungerar musikundervisningen i grundskolan?

Här ett utdrag ur Skolinspektionens rapport från 2011:

Musikundervisningen organiseras och genomförs inte på ett sådant sätt att elevernas kunskapsprogression främjas i tillräcklig utsträckning. En genomgående svårighet är att skolorna inte samverkar kring musikämnet, vilket leder till problem bland annat med hur tiden för ämnet disponeras och hur målen i kursplanen följs. Bristande organisation, samverkan och pedagogisk planering av musikämnet gör att eleverna får sämre förutsättningar att lyckas.

Rektorerna behöver ta större ansvar för att skapa förutsättningar för en god och sammanhållen utbildning. Det finns en viss polarisering på skolorna i synen på musikämnet: Är det ett kunskaps- eller ett rekreativämne? Vår slutsats är att det går

att bedriva undervisning med ett tydligt kunskapsinnehåll och höga förväntningar som samtidigt bidrar till elevernas välbefinnande och stärker deras personliga och sociala utveckling.

Fortsatt i rapporten ser inspektionen att det är svårt för eleverna att klara uppgifter och mål såsom att musicera i grupp i åk 9. I ett exempel ser de att läraren inte räcker till, då grupperna har olika grundkunskaper och de sprids ut i lokaler i olika delar av skolan så att läraren har svårt att hinna hjälpa alla så mycket som behövs.

I ett positivt exempel från Sävar beskriver inspektionen en betydligt bättre fungerande lektion med individanpassning i högre årskurser:

Där fångar musikläraren på ett bra och medvetet sätt upp elever på olika kunskapsnivåer genom att planera och anpassa lektionsinnehållet i olika svårighetsgrader. Inspektörerna kunde lägga märke till att musikläraren lade stor vikt vid att tillmötesgå elevernas egna önskemål om låtval eller stilar när de skulle musicera.

Lektionsinnehållet var väl anpassat till lektionstiden. Undervisningen bedrivs i halvklass vilket gör det lättare att individanpassa den. Det lyfte musikläraren fram som en viktig aspekt, som han anser vara till stor hjälp. Vid Sävar skola har eleverna dessutom god tillgång till instrument och bra musiklokaler med grupprum som är anpassade för musikämnet.

Således: Små grupper och ändamålsenliga lokaler är A och O för en fungerande musikundervisning, samt lärarens förmåga att individanpassa lektionerna utifrån förkunskaper. Detta möjliggörs med bra lokaler och för ämnet hanterbara grupper.

5. Aktuell status för de musikpedagogiska högskoleutbildningarna i landet

Intressant är också att ta reda på hur det ser ut på landets musikpedagogiska utbildningar. Söker studenterna till utbildningarna och vad finns? Nedan finns statistik från Universitets- och Högskolerådet för 2013 och delvis för 2012 och 2011. Det ser ut som att utbildningarna på de olika orterna har förändrats, försvunnit och i vissa fall återinförts, troligen efter en interpellation i juni 2013 som beskrivs sist i avsnittet. Jag har fokuserat på Ämneslärare i musik i grundskolan, gymnasieskolan samt instrumental-/sång-/ensembleinriktning för gymnasieskolan.

Komplettering i det statistiska materialet gällande 2014 och 2015 har gjorts för utbildningarna med inriktning instrumental/sång/ensemble senare under arbetets gång och även ett tillägg längst ned för dessa år gällande de omnämnda utbildningarna.

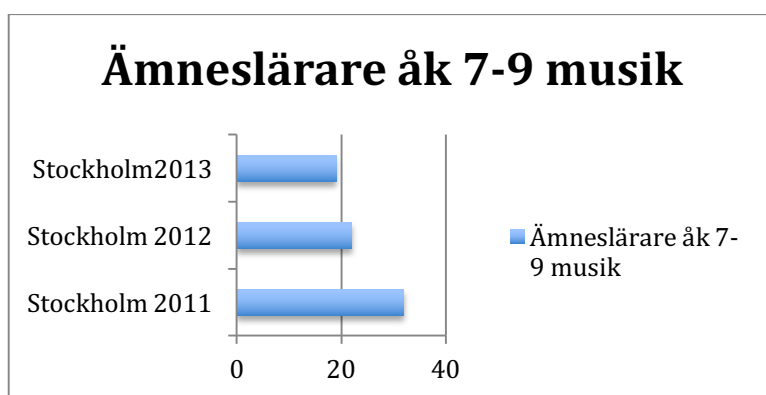
Anledningen till att jag även anger vad som finns och hur rekryteringen ser ut till den obligatoriska musikundervisningen är för att belysa musikämnets status i stort – lockar det och framtiden som musiklärare i klass – eller inte? Det ingår i det musikaliska ekosystemet även det tänker jag. En väl fungerande klassundervisning kan tänkas inspirera fler att även lära sig spela ett instrument i musik- och kulturskolan.

5.1 Statistik över ansökningar till utbildningarna

Siffrorna här nedan gäller genomgående de som sökt utbildningarna som ett förstahandsval. Det totala antalet sökande är något fler.

Stockholm åk 7-9 musik:

Enligt statistik från Universitets- och Högskolerådet (UHR) över antal sökanden till de svenska högskolornas olika program till höstterminen 2013 sökte 19 studenter till Kungliga Musikhögskolans Ämneslärarutbildning för åk 7-9 som sitt förstahandsval (22 st. sökanden 2012, 32 st. sökanden 2011).

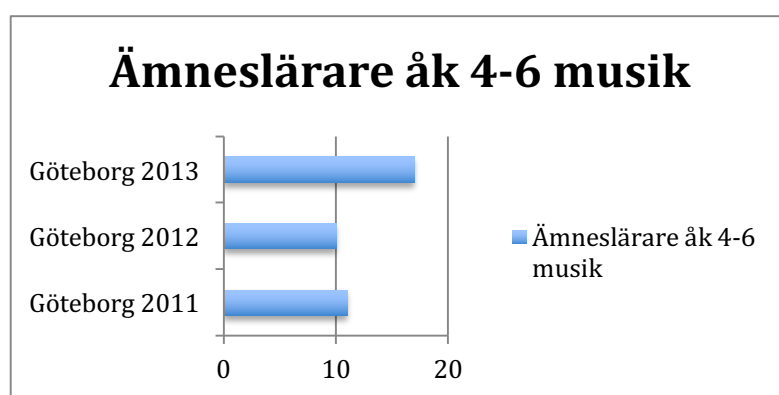

2014 och 2015 är denna inriktning inte kvar på Kungl. Musikhögskolan i Stockholm som nu bara har inriktning mot gymnasiet. Malmö Musikhögskola i Lund erbjuder utbildning inriktning åk 7-9 och hade 2014 15st. förstahandssökanden och 2015 11 st.

På Karlstad Universitet (Musikhögskolan i Ingesund) finns Musklärrprogrammet (utan angiven inriktning) med 64 st. sökanden 2014 och 54 st. 2015. I övrigt verkar musikinriktningen för åk 7-9 ha tagits bort på högskolor där det tidigare funnits.

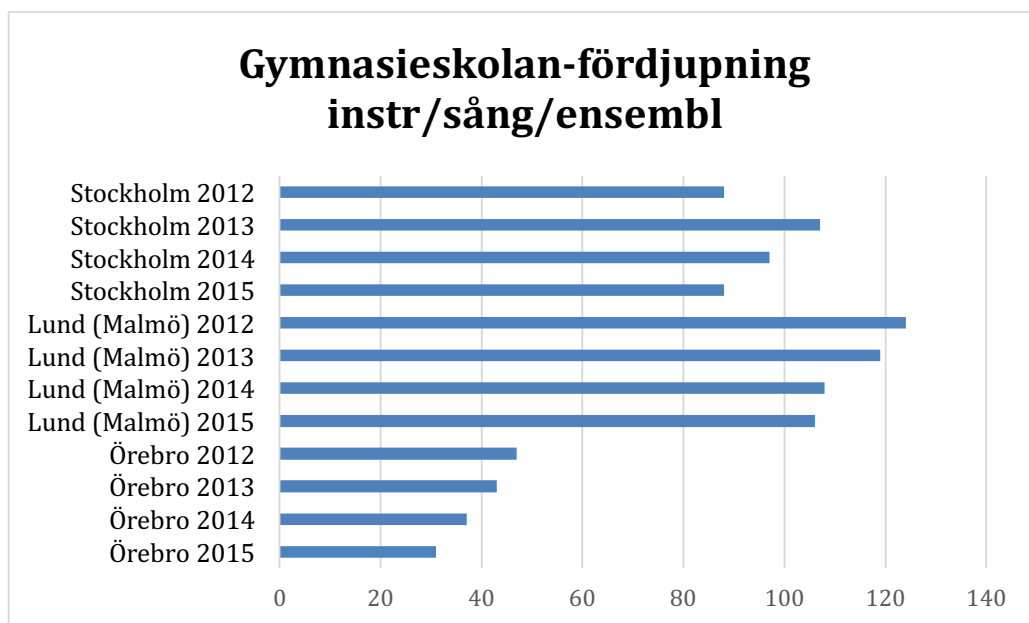
Inriktningen musik i grundskolan åk 4-6:

Här gjordes 17 förstahandsansökningar 2013. (10 st. 2012, 14 st. 2011, då i kombination med svenska och engelska). 2014 var antalet 12 st. och 2015 17 st. Denna inriktning hittade jag bara i Göteborg.

Instrumental/sång/ensemble för gymnasiet:

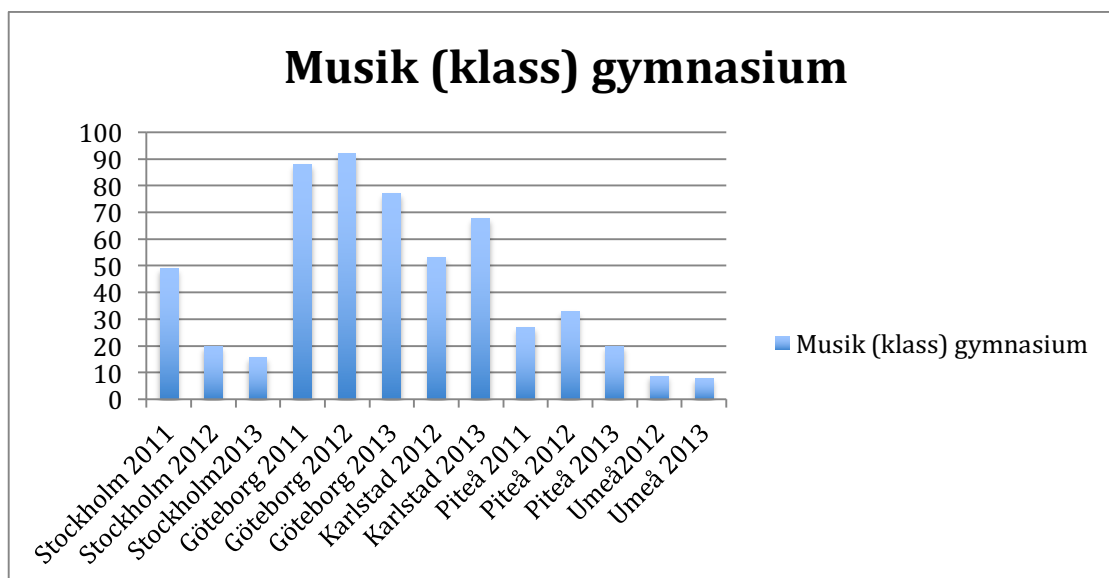
107 elever sökte Ämneslärarprogram med inriktning mot arbete i gymnasieskolan, fördjupning instrument/sång/ensemble i Stockholm 2013 (88 st sökanden 2012, 2011 fanns överhuvudtaget ingen inriktning mot instrument/sång/ensemble enligt det statistiska materialet).

Utbildningar med inriktning gymnasieskolan, fördjupning instrumental/sång/ensemble finns alltså i Stockholm (Kungl. Musikhögskolan), Lund (Malmö Musikhögskola) och på Örebro Universitet. Detta är den högskoleutbildning som kan ge lärarlegitimation som även skulle kunna användas i inriktning mot kulturskolan – annars finns sådan utbildning endast på Stockholms Musikpedagogiska Institut (SMI) som dock inte ger någon lärarexamen. Här kan vi se att förstahandssökanden minskar succesivt även om det var fler sökanden 2013 än 2012 i Stockholm.

Musik (klass) gymnasium:

Inriktning musik i Gymnasieskolan med profil musik var i Stockholm 2012 20 st. 2013 finns bara inriktning gymnasiet med musik och ett annat ämne, med 16 st. sökanden. Så såg det även ut 2011, då med 49 st. sökanden.

Piteå:

I Piteå sökte 20 studenter till Ämneslärarprogrammet med inriktning mot gymnasiet med musikfördjupning (33 st. 2012, 27 st. 2011) och 10 st. i kombination med engelska eller samhällskunskap.

Umeå:

Umeå har 5 st. respektive 8 st. sökanden 2013 med inriktning musik för åk 7-9 respektive gymnasiet (2012 var det 4 st. respektive 9 st. sökanden).

Karlstad:

Ingesunds Musikhögskola (Karlstad Universitet) lockade 68 st. sökanden till musiklärarprogrammet inriktning mot gymnasieskolan HT 2013 (2012 tre olika musiklärarprogram med vardera 2/24/27 st. sökanden utan närmare nivåspecifisering (jag använder den sammanslagna siffran 53 st. i diagrammet).

Där det inte angetts för 2011 och 2013 finns inga uppgifter för dessa linjer, troligen erbjöds de inte då.

Läget 2014 och 2015:

I Göteborg sökte år 2015 97 personer gymnasieinriktning i musik. 2014 var motsvarande siffra 87. Musiklärarprogrammet i Karlstad lockade 64 st 2014 och 54 st. 2015. Piteå hade 2014 20 sökanden och 2015 12 sökanden.

Sammanfattning av statusen för musikpedagogiska utbildningar:

Vad man sammantaget kan se av statistiken är en liten förbättring totalt av utbudet under 2012 och 2013 jämfört med 2010-2011, då flera utbildningar var helt nedlagda. Samt att man därefter fick en liten ökning av sökanden på Instrumental/sång/ensembleinriktning och Musikinriktning (klass) på gymnasienivå under 2013. Däremot är det skralt med

utbildningar överhuvudtaget på nivån åk 4-6, dock har lärare med inriktning åk 7-9 fått behörighet för lägre åldrar, så även de med gymnasieinriktning. En minskning av antal sökanden ser vi i stort sett på alla inriktningar efter 2013.

5.2 Förändringar från hösten 2013

Jag fann ett bemötande den 16 april 2013 av skolminister Jan Björklund på interpellationen 2012/13:314: Kris för musikämnet på grundskolenivå, från Hillevi Larsson (S) gällande högskoleutbildningarna för musikpedagogik med inriktning mot grundskolan. Där lovade han att ta bort kravet på att läsa tre ämnen, två utöver musik för inriktningen åk 7-9, som gjort att oerhört få sökt till utbildningarna under 2010-2013. Samt att gymnasieinriktningen också ska ge behörighet för lägre årskurser.

Detta nya beslut har man sannolikt inte hunnit se full effekt av ännu, men vid debatten *"Var finns morgondagens orkestermusiker"* som anordnades av *Sveriges Orkesterförbund (SOF)* den 22 mars 2014 angav Peder Hoffman från *Kungl. Musikhögskolan (KMH)* att musik nu är den enda pedagogiska inriktning där man kan läsa sitt huvudämne i så hög omfattning. Här har alltså skett en klar förbättring sedan 2010-11.

Man kan se är att utbildning av pedagoger med inriktning instrument/sång/ensemble för gymnasieskolan, som är den utbildning som möjligen kan jämföras med tidigare I/E-utbildningen som i högre grad var riktad för arbete inom musik- och kulturskolan, bara sker i Stockholm och Lund (Malmö Musikhögskola) och Örebro med 88 respektive 47 förstahandssökanden 2013. Stockholms Musikpedagogiska institut (SMI) har den enda utbildningen som riktar sig mot musik- och kulturskolan, denna utbildning ger dock ingen lärarlegitimation. Det låter väldigt lite om det ska täcka hela landets behov av nya utbildade instrumentalpedagoger och alla som söker har kanske heller inte vad som krävs för att komma in och alla kommer inte till proven.

Om antalet utbildade är tillräckligt är svårt att svara på, då jag inte kunnat hitta någon statistik över antalet anställda pedagoger i musik- och kulturskolan, och därmed heller inte hur pensionsavgångarna ser ut framöver och huruvida de tjänsterna då kommer att finnas kvar.

Jag ställde frågan till Torgny Sandgren, generalsekreterare Kulturskolerådet (tidigare SMOK). Rådet tar fram statistik för musik- och kulturskolan gällande ökning och minskning av elevantal, omvandling från musik- till kulturskola, vilka instrument som ökar och minskar, men inte så grundligt och tillförlitligt att man kan se ifall en viss typ av pedagoger sägs upp i högre utsträckning, men han menade att en enkätundersökning till skolorna för något år sedan gav svaret att en viss brist på pedagoger kan antas uppstå vid allmänna pensionsavgångar inom en snar framtid. Håkan Sandh bekräftar denna bild och hänvisar till en enkät som berättar att fler pedagoger försvinner från kulturskolorna än det utbildas lärare för gymnasieskolan.

6. Organisation och organisationsteorier

Jag har sökt fakta och litteratur gällande organisation och organisationsteorier för att ytterligare belysa detta med hur organiseringen och ledarskapet kan påverka verksamheten på den enskilda kulturskolan. Men även hur hela det musikaliska ekosystemet organiseras, från musikundervisningen i grundskolan via kulturskolor och högre musikutbildning, upp till professionell verksamhet.

Ordet organisation kommer från grekiskans organon och betyder ”verktyg, ”redskap”.
<http://sv.wikipedia.org/wiki/Organisation> (ref. 10)

Några definitioner på ordet organisation är:

- En samling människor som beslutat sig för att verka tillsammans för att nå ett eller flera för dem kända mål.
- Ett system av roller som knyts samman med kommunikationsvägar för att hjälpa deltagarna att gemensamt uppnå vissa bestämda mål.
- Ett medvetet, stabilt och målinriktat samarbete mellan människor.
- För att en organisation ska fungera väl behöver alltså de människor som ingår i den ha kända gemensamma mål.

6.1 Organisationsteori återinramning

Här beskrivs några organisationsteorier för en fungerande organisation, den första med referenser från *Reframing Organizations Fifth Edition 2013*, av Lee G. Bolman och Terrence E. Deal, kap 1. Deras teorier bygger på förmågan att återinrama (reframing) – man efterfrågar en förmåga att se situationer från olika synvinklar, vilket ger tillgång till olika diagnoser och strategier. För att kunna nå dit behöver man inom organisationen ha en samling idéer och antaganden att arbeta utifrån, en ram eller en stomme, en mental karta med en riktning som man bär med sig hela tiden i sitt arbete. Denna kan dock förändras på vägen. Man kan behöva anpassa sina mål och sin inriktning beroende på nya förutsättningar, t ex efterfrågan, forskning eller politisk styrning.

Det som utgör ramarna för organisationen, enligt denna teori, är struktur, mänskliga resurser (personal), politik och symbolik enligt Bolman och Deal (1984). Att kunna se och möta utmaningar utifrån dessa olika perspektiv skapar fler möjligheter till utveckling och lösningar på problem.

En effektiv ledning behöver ramar och *tankemodeller – Mental models* för att kunna urskilja olika möjligheter och alternativ. En ledning som uttrycker att ”vi har hanterat problemet på det enda möjliga sättet” avslöjar avsaknad av fantasi och mod och en osäkerhet som kan bli paralyserande.

Kreativa ledare hjälper oss att se förbi dagens realiteter till nya former, något som frigör bundna individuella energier och som förbättrar det kollektiva resultatet i organisationen. ”Reframing as well as refitting”.

6.2 Omorganisation

När jag läser Dag Ingvar Jacobsens bok *Organisationsförändringar och förändringsledarskap* upplaga 1:3 2004 så går associationerna till alla de omorganiseringar som gjorts inom Kulturskolan Stockholm (tidigare Stockholms Musikskola) under sin existens och hur lång tid det kan ta att sätta en ny struktur och bygga upp nya samarbeten samt hur olika människor reagerar på och hanterar omorganisationer. Upplevelser kring det har jag också fått ta del av från olika musklärare i flera musik- och kulturskolor i Stockholms län. Framför allt detta att de tyckte att man efter 15 år äntligen fått en bra struktur och bra samarbeten inom Kulturskolan Stockholm efter sammanslagningen av Musikskolan och Vår Teater. Och någon ny förändring ville man inte ha (en utredning gjordes 2013 om att åter dela musik och teater som tidigare slagits ihop).

Förändring är dock oundviklig i alla sammanhang. Frågan är hur man tacklar den och hur man också förmår att påverka den.

Boken fokuserar på *Planerad förändring*, den som av olika anledningar anses behövas och som initieras av någon eller några i eller kring organisationen. Drivkrafter bakom organisationsförändringar kan, vad gäller kommunala musik- och kulturskolor, t ex vara en ökad konkurrens från privata initiativ i kommuner där sådan utveckling önskas av kommunledningen, som lyfter fram kundens val och den effektivitet man anser att konkurrensen skapar i form av t ex minskade köer på efterfrågade instrument. Sådana exempel finns i Nacka och Österåker där man dock till viss del reglerat utbudet i Österåker.

Om detta kan man läsa i examensarbetet *Fri konkurrens och musikskolecheck: Vad händer med den kommunala musikskolan när den konkurrensutsätts och finansieras via musikskolecheck?* av Ylva Karlström och Lovisa Engdahl Nilsson från 2013.

Fortsatta exempel från *Organisationsförändringar och Förändringsledarskap* Kap 3, s 80, Drivkrafter och planerad förändring:

Gemensamt för olika drivkrafter för förändring är att de fungerar som en press på organisationer att skapa en överensstämmelse mellan interna förhållanden – struktur, mål och strategi, kultur och maktförhållanden – och de krav som omgivningen ställer.

Ett deterministiskt perspektiv på förändring, att det är något som sker som det knappast lönar sig att kämpa emot, bortser ofta från ett viktigt förhållande; nämligen att inga av de vanligaste drivkrafterna som ligger bakom förändringen är objektiva och entydiga.

”Det rör sig oftast om relativt oklara och vaga samhällsförändringar som också ger mångfasetterade och komplexa förändringsimpulser till organisationerna.” (s 81)

Detta samstämmer med vad man utgår ifrån mitt tidigare exempel från Bolman och Deals *Reframing Organisations*, att de organisationer som tidigt kan identifiera nya utmaningar och drivkrafter till förändring, och finner olika perspektiv och rätt lösningar på dessa utmaningar, är de organisationer som klarar sig bäst. Sannolikt kommer olika delar/människor inom organisationen att se problemen och lösningarna ur olika perspektiv och ha olika förslag på lösningar, eftersom man ser verkligheten utifrån skilda utgångspunkter.

Utformandet av lösningar är därför ett osäkert projekt. Det räcker inte att ha en klar förståelse av verkligheten. Man behöver också ha en bild av hur situationen ska se ut i framtiden och vilka åtgärder man bör vidta för att nå det tillståndet. Därför måste både behovet av förändring och förslag på lösningar från aktörerna betraktas som *idéer eller tankekonstruktioner* som leder fram till en planerad förändring, underbyggd av empiriska data:

Drivkrafter → Registrering och tolkning av drivkrafter → Idéer om behov av förändring (s. 83 i *Reframing Organisations*)

7. Tidigare forskning

Då min uppsats fokuserar på träblåsinstrumenten oboe och fagott och hur förutsättningarna ser ut i Stockholms län för pedagoger på dessa instrument så har jag tittat på forskning som berör träblåsinstrument. Även forskning om hur ramverk såsom lokaler och undervisning på många olika skolor kan påverka arbetssituationen.

7.1 Kulturskolerådet (tidigare Sveriges Musik och Kulturskoleråd) – gällande statistisk forskning

2002 presenterade Sveriges Musik- och Kulturskoleråds (SMoK) rapport *Musikalisk Mångfald* som återfinns på Kulturskolerådets hemsida. Där sammanfattas följande i Slutdiskussionen:

...det totala antalet musicerande inom musik- och kulturskolan har under de sista 15 åren minskat med drygt 23 procent. Vi ser också en dramatisk minskning av intresset för vissa orkesterinstrument. Träblåset har exempelvis under perioden 1987 till 2001 minskat med 38 procent och klarinetten med drygt 55 procent. Bleckblåset minskar också under denna period med drygt 30 procent.

Vid efterforskning om senare statistik fann jag i tidsskriften *Kultursmockan nr 4*, utgiven av SMoK 2011 via artikelförfattare Håkan Sandh att: ”Den nedgång vi såg 2002 på blåsinstrument har fortsatt”. ”Klarinett minskar mest...”.

”Nedgången är tydlig även hos bleckblåsfamiljen, men inte lika drastisk som på träblåssidan. Noterbart är att de ”mindre” instrumenten oboe, fagott och valthorn aldrig varit så vanliga och de behåller den låga nivå de alltid varit på”. {alltid varit ovanliga} sic.” (orsakerna till detta nämns i kap 2.1)

”Nedgången på stråkinstrument från 2002 är mycket liten, ser man till hela 1900-talet finns den inte alls”.

Man anger att gitarr och sång är det som är mest efterfrågat, att piano har en något nedåtgående trend och att alla övriga instrument har gått ned. Man avslutar rapporten med en tolkning av statistiken, en slutsats som dock inte får någon tydlig förklaring, nämligen att: ”Det är en trolig slutsats att kulturskolorna arbetar väldigt aktivt för att skapa intresse för att spela stråk- och blåsinstrument. Detta är inte ett uppdrag som skolorna fått av kommunledningarna, möjligen i något undantagsfall, utan ett i huvudsak självpåtaget kulturpolitiskt uppdrag.”

Att de ”udda” instrumenten inte minskar kan ju låta betryggande för våra aktuella instrument oboe och fagott – men om trenden är att timlärare på udda instrument vid nedskärningar är de som oftast sägs upp – för att de har de minsta tjänsterna och man resonerar som så att det gör minst skada på verksamheten som helhet - och andra träblåspedagoger tar över undervisningen, så kommer vi att se en utarmning i kompetens, vilket sannolikt också kommer att påverka rekryteringen till instrumentet. Denna teori kan alltså inte bekräftas med någon statistik men är en trolig och logisk följd som kommer att

förstärkas av sammanställningen från intervjuerna och vittnandet om att en anställningsbar pedagog ska hantera många olika instrument och det är sällan som oboe eller fagott ingår bland de instrument som flertalet pedagoger hanterar.

7.2 Elevers motivation

En annan parameter för att få och behålla elever är elevernas egen motivation. Om detta har Lisa Maria Fils och Cecilia Fjellborg gjort sitt examensarbete *"Är det inte bara att blåsa?"* (2008). De har gjort en undersökning om motivation och rekrytering av blåsinstrument till musikskolan. Även de har sett vikande siffror på antalet blåsinstrument inom musikskolan och ville ta reda på orsakerna och vad man kan göra för att stimulera fler att spela träblåsinstrument. Här har man fokuserat på elevens motivation och lärarnas förmåga att möta och stimulera denna motivation.

Där refereras bland annat till *Konsten att undervisa i musik* av Gunnar Lif. Han menar att en stor del av lärarens uppdrag är att ta tillvara elevens intresse. Att söka kontakt med elevens inre motivation för att ta reda på elevens eget mål med sitt musicerande och att om elevens och lärarens mål inte stämmer överens så är det lärarens uppgift att anpassa sin undervisning för att ta tillvara elevens intresse.

Här finns också exempel från en studie som gjorts i USA som beskrivs i boken *Developing talent in young people* (Bloom 1985). Studien hade utförts vid *University of Chicago*. Bland annat intervjuades konsertpianister som börjat sina pianostudier i unga år. Tillsammans med sina lärare och föräldrar hittade de hela tiden nya saker att lära sig så att de aldrig blev uttråkade. Nya dörrar till kunskap öppnades så snart de lärt sig behärska något och de fick åter inspiration till att fortsätta öva.

Man såg också att yttre motivation var viktig för drivkraften att fortsätta utvecklas. Det var när de hörde äldre elever spela som de kom till insikt om att musik inte bara handlade om att träffa rätt toner. Genom att använda nyanser och fraseringar kunde de få musiken att leva. Även detta att presentera musik av betydande kompositörer som skapar en musikalisk upplevelse för eleverna var av stor betydelse.

I samma uppsats refereras till en artikel från 1998, *Characteristics of Music Teachers and the progress of young instrumentalists*, av Davidson, Howe, Moore och Sloboda där de menar att viktigt för den yttre motivationen att utvecklas och fortsätta spela är att läraren är vänlig, uppmuntrande och avspänd samt när eleven kommit en bit på väg att läraren är en god instrumentalist som kan inspirera musikaliskt. De 257 intervjuerna som artikelförfattarna genomförde visade också att de som kommit längst i sitt musicerande haft både enskild undervisning och grupplektioner.

En annan sammanställning, *Varför slutade du i Kulturskolans undervisning* av Karin Markensten, som bygger på intervjuer gjorda 2006 genom Kulturförvaltningen, ger via intervjuer av elever som slutat svar på orsakerna till att de slutat. Oftast tröttnar eleverna efter några år för att man annars inte hinner umgås med kompisar efter skolan, för att det påminner för mycket om övriga skolarbetet där man har mycket läxor att klara. Man har

oftast varit nöjd med det man fått men blivit ”mätt” och annat har tagit över ungdomarnas intresse.

En ung engagerad musikstuderande, Amelia Hjortenhammar från Blekinge, säger vid en debatt som genomfördes på Sveriges Orkesterförbunds initiativ, våren 2014, med titeln *Var finns framtidens orkestermusiker?* att orsaken till att många slutar spela är att det ställs för lite krav, att man inte upplever någon utveckling och att man då tappar motivationen.

7.3. Föräldrars påverkan

I examensarbetet *”Musikskoleelevers instrumentval – föräldrars påverkan?”* av Robin Brokvist och Christer Ferm (2008) undersöker man i vilken grad föräldrarna påverkar sina barns val av instrument och varför. Tydligt är att de föräldrar som spelat ett instrument gärna ser att deras barn spelar samma instrument. Särskilt vanligt vad gäller piano, och oftast har de då ett piano hemma. Vad gäller blåsinstrument är det få föräldrar som själv spelar det men en del har ändå föreslagit det och vet att man kan hyra instrument på musikskolan. Undersökningen är gjord inom Kulturskolan Stockholm och i Nacka.

Susan Hallams studie *The predictors of achievement and dropout in instrumental tuition* från 1998 som Brokvist och Ferm refererar till, anger att faktorer som påverkar barns val av instrument är: Bekvämlighet/tillgänglighet, Kön, Föräldrar, Skola/Musikskola, Vänner, Intresse och Entusiasm (inspiration via media t ex).

7.4 Instrumentallärares arbetssituation

Marcus Söderström har 2008 presenterat sin uppsats *”Hur upplever instrumentallärarna på Kulturskolan sin arbetssituation?”* där han på liknande sätt som jag genom att djupintervjua fyra lärare velat ta reda på hur hans kommande arbetssituation kommer att vara. Han har i sin sammanfattning konstaterat att negativt för arbetet kan vara att man arbetar på många olika skolor, har mycket restid, bär tungt material mellan dessa skolor och att undervisningen ofta bedrivs i dåliga lokaler med dålig utrustning.

Han hänvisar också till skrivningar från 1976 om hur musiksalen bör vara utrustad, att den bör finnas på ordinarie skolor och att dessa skolor bör anpassa lokalerna efter musikundervisningens behov. Så ser det nu sällan ut och en kvinnlig lärare i Västra Götaland har i hans undersökning kommenterat det såhär:

Det är jobbigt att veta att man när som helst kan omplaceras till andra lokaler eftersom man inte har någon egen fast plats där man kan ha sin undervisning och inreda efter eget behov. Man är så s zigenare och måste ha med sig sitt material överallt.

Att dela lokaler med skolans ordinarie lärare kan skapa motsättningar vad gäller utrymme och utrustning. Dessutom kan föräldrar och elever uppleva att instrumentalundervisningen bedrivs på ett oseriöst sätt om lokalerna inte är ändamålsenliga. Söderström berör också att ljudmiljön kan vara skadlig för musiklejare, 33 % av de deltagande lärarna i en undersökning från år 2000 har hörselnedsättningar och 25 % lider av tinnitus, som han

hänvisar till i rapporten gjord av Agerberg, *Rapport om hörselnedsättning och tinnitus bland musiklärare*.

Söderström har vidare i sitt arbete undersökt ramfaktorerna lokaler, materiel och ljudvolym för att ta reda på vad lärarna tycker är viktigt för en fungerande arbetsmiljö.

I studien *Hur bra är kulturskolans lokaler?* av Erik Martinsson (2008) om vad landets musiklärare anser om sin musik- eller kulturskolas lokaler och utrustning påvisas att 90 % av 535 medverkande musiklärare anger att deras undervisning påverkas av hur lokalen är och ungefär 1/3 av de som svarat anser att lokalkvalitet och utrustning är dålig eller mycket dålig och 2/3 att kvaliteten är bra eller mycket bra.

Några av slutsatserna i studien är att det framför allt är de lokaler som delas med annan undervisning som musiklärarna är missnöjda med, samt att musiklärarna i en konkurrenssituation med andra lärare nästan alltid får de sämre lokalerna. Och utifrån en arbetsmiljöaspekt håller han också med en av de som svarat på hans enkät, nämligen att alla kommunanställda lärare oavsett kategori, borde ha rätt till en god arbetsmiljö, vare sig verksamheten som är en frivilligverksamhet eller inte.

8. Intervjumetod

Jag har inspirerats av den kvalitativa intervjun med ett fenomenologiskt perspektiv som metod för att belysa mina frågeställningar, utifrån Kvale och Brinkmann, *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Enligt kap 2 del 1, s 41-42 innebär fenomenologin ett intresse av att förstå sociala fenomen – i detta fall pedagogernas egna perspektiv på sitt uppdrag och sin vardag i kulturskolan – utifrån idén att den relevanta verkligheten är vad människor uppfattar att den är.

Några viktiga aspekter av den kvalitativa forskningsintervjun är till exempel att få fram intervjupersonens *livsvärld*, d v s dennes vardag och upplevelsen av den genom att uppmuntra till nyanserade beskrivningar av den.

I den *mellanmänniska situation* som utgör den kvalitativa forskningsintervjun utbyts synpunkter där kunskapen skapas i interaktionen mellan två människor. Den produceras genom själva interaktionen mellan intervjuare och intervjuperson. Med en annan intervjuare kan det skapas en annan interaktion och produceras en annan kunskap.

Jag spelade in intervjuerna med min Zoom H2 för att ha kunna ha full uppmärksamhet på svaren för att lättare kunna ställa relevanta följdfrågor. Detta för att ge respondenten större frihet och för att få fram så många aspekter som möjligt.

8.1 Metod att belysa frågorna och att analysera intervjuvaren

Jag har valt att intervjua pedagoger med instrumenten oboe och fagott i Stockholm län, två aktiva pedagoger samt en icke längre aktiv pedagog.

Intervjuerna syftar framför allt till att belysa pedagogernas upplevelse av sin arbetssituation. Men också till att få veta vilka vägar de anser att man bör gå för att stimulera fler till att spela instrumenten oboe och fagott samt hur man kan skapa en återväxt av pedagoger och en kvalitativ undervisning. Och hur de ser på återväxten i ett större perspektiv – hur situationen idag påverkar återväxten till de professionella orkestrarna.

Intervjuerna varade cirka 1 timme med varje pedagog. Intervjupersonerna är anonyma. Jag har spelat in intervjuerna med min Zoom H2, fört över dem till min dator och därifrån transkriberat texten ordagrant. I sammanställningen och exemplen har jag delvis städat upp i talspråket för att främja grammatiskt riktigt skriftspråk. Intervjupersonerna har fått transkriptionen mailad till sig för godkännande.

I resultatsammanställningen har jag bakat ihop svaren från de tre olika intervjupersonerna inom varje tema/fokusområde och ibland återgett citat och använder namnen Person 1, Person 2 och Person 3 för var och en av respondenterna i den ordning jag intervjuade dem. Person 3 är den som slutat som pedagog.

8.2 Teman för frågeställningar till intervjuerna

Arbetsmiljö

Utbildning

Identitet och status

Syn på kvalitet/kvantitet

Mål med verksamheten från uppdragsgivaren kontra lärarens ambitioner

Strukturella förutsättningar

Undervisningens format

Olika instruments olika villkor

Intern konkurrens/samarbete

Motivation och drivkraft för läraren

Metodik/pedagogik

Instrumentets fortlevnad/rekrytering

Politisk påverkan

Elevers motivation

Framtid för oboe och fagott

8.3 Fokusområden för diskussionsunderlaget, samtliga intervjupersoner

Arbetsmiljö

Identitet och status

Kvalitet – kvantitet

Lärares och elevers motivation

Olika instruments olika villkor och rekrytering

Strukturella förutsättningar

Verksamhetens mål

Framtid för oboe och fagott

Påverkan (politisk, medial)

8.4 Metod för sammanställning av intervjuer

Jag har i sammanställningen av intervjuerna fört in frågor och svar i tabellform och sammanställt svaren både per intervjuperson (lodrätt) och per fråga (vågrätt) och därefter valt ut de viktigaste områdena för att göra det hela mera överblickbart för en analys och fånga in de viktigaste områdena för att få svar på de frågor som ställts i avsnittet Syfte.

Jag ville med det fenomenologiska perspektivet fånga dessa människors upplevelse av sitt arbete och sin arbetssituation och hur de ser på de ramverk och styrmedel som finns. Hur de ser på framtiden för sitt yrke och på återväxten på sina instrument och till musiklivet i stort. Jag har därför ställt frågor som inbjuder till fria svar och som tillåter följdfrågor.

9. Resultat av intervjuerna

9.1 Arbetsmiljö och arbetsvillkor samt identitet och status

Respondenterna rör sig mellan många olika arbetsplatser, arbetar på deltid – oftast med timanställningar – som ger en viss otrygghet.

Person 3 som var aktiv i sex skolor under 5 års tid i Stockholm län, fick under denna tid ingen tjänst trots att hen försökte förhandla om att en skola skulle ta på sig huvudmannskapet och de andra skolorna skulle betala till den skolan, över kommungränserna. Något som Person 1 lyckades med efter många år med timanställningar. Person 2 fick efter drygt 10 år med timbaserad anställning en ökning av sin tjänst och därmed också en fast månadsanställning.

Mycket (obetald) tid går till att resa mellan arbetsplatserna. Pedagogerna hamnar i periferin på arbetsplatserna och får de sämsta lokalerna.

Person 2 menar att man som deltidsanställd missar samarbetsprojekt, man får ofta höra det för sent. Person 1 anser att dåliga lokaler gör att man ursäktar sig för sina elever och hamnar i lågstatus.

Pedagogerna bjuder regelmässigt på sin tid för elevernas skull eftersom det oftast är för kort lektionstid för att hinna få igång instrumenten och hinna spela och utvecklas. Detta gör man helt ideellt.

De har svårt att få ihop sina scheman och det som blir lidande är många gånger ensembleverksamheten. Pedagogerna har ofta också svårt få ihop sin vardag med familj och startar inte gärna nya ensembler eftersom man ändå ofta jobbar ganska sent på kvällarna.

Det är svårt att få en fast anställning, trots att respondenterna försökt få kommuner att gå ihop och finansiera en tjänst. Man lyckades inte lösa det för Person 3 som då så småningom tröttnade och slutade som instrumentalpedagog.

Jag ville verkligen bli lärare i en musik- eller kulturskola. Och så byggde jag ju upp så att jag hade så pass många elever att om jag hade jobbat på **En** kulturskola så hade det blivit en tjänst på 25 %. På skolorna sa man att man ville kunna anställa mig och ha en övergripande roll i en region och ge lön på en tjänst och att de andra kulturskolorna skulle betala kulturskolan som anställde. Men det var ju ingen som vill ta anställningen på sig.

Ett annat tufft krav från arbetsgivaren tvingade Person 3 att ta igen lektioner när hen varit sjuk. Något som enligt denne respondent är olagligt, som hen i efterhand förstod. Enligt Håkan Sandh stämmer det inte att det är olagligt men skolan måste betala för både

sjukskrivningstid och extra lektioner efter sjukskrivningen. Det hänger också på vilken anställningsform man har enligt honom. Orsaken till skolledningens krav tros vara att man garanterar eleverna ett visst antal lektioner per år.

Jag ångrar inte mitt beslut att sluta. Jag är jätteglad där jag är idag. Jag har ett fantastiskt jobb, jag har en lön jag aldrig hade kunnat drömma om som instrumentalpedagog. Jag har kunnat skaffa barn och det liv jag vill ha. Visst kan jag sakna eleverna och undervisningen och musiken. Men jag ångrar inte att jag gjorde valet att sluta helt. Det var inte värt att jobba på det sättet. (Person 3)

Person 1 upplever att statusen sjunker när man tvingas undervisa i rum och lokaler som inte är ändamålsenliga: ”Största problemet är bristen på bra lokaler, vilket blivit sämre med åren. Man skäms inför elever om lokalen är dålig och blir ursäktande”.

9.2 Uppdrag och mål - kvalitet/kvantitet

Kommunernas uppdrag till musik- och kulturskolorna ser olika ut i olika kommuner men respondenternas uppfattning är att de kommuner de arbetar i inte ger musik- och kulturskolorna några tydliga mål annat än att minska köerna för att spela ett instrument. Det är i och för sig goda ansatser. Men vad leder det till? Hur blir det med kvaliteten? Är det kvalitet bara för att alla är med eller för att köerna är borta? Och vad leder de minskade köerna till vad gäller mångfalden av instrument? Hur länge stannar barnen kvar i verksamheten? Fortsätter de spela?

Känslan av att ledning och politiker inte bryr sig om återväxt och kvalitet kan skapa en förtroendekonflikt i pedagogernas förhållande till arbetsledningen och en känsla av maktlöshet i sin arbetssituation och sin vardag. Ofta tar man tar saken i egna händer genom att man bjuder på sin tid, oavlönat, för att uppnå kvalitet och resultat i undervisningen.

Ambitionen att få bort köerna gör att de som valt oboe eller fagott i andra hand försvinner som potentiella elever. De får sitt förstahandsval. Och när man ska skära i verksamheten sägs många blåslärare med små tjänster upp. Man gör sig av med mycket kompetens och kontaktytor då. (Person 2)

Detta med minskade köer på mera populära instrument har således en kontraproduktiv effekt på de mindre populära instrumenten – som några elever annars skulle upptäcka genom sitt andrahandsval och kanske vara glada för och tillfreds med.

Jag måste leva av någonting. Eftersom jag inte fyller min tjänst på mitt instrument, så måste jag göra lite annat (undervisa i andra instrument, sic). Jag tror ibland att de ska byta instrument sen men det är inte jättelätt att få dem att byta, ofta så kanske de slutar istället, för jag har inte den metodiken på de instrumenten att jag kan undervisa dem på hög nivå, så det blir mera lågstadiemetodik...(Person 1).

Hen upplever också att åsikter om uppdraget är olika mellan ledning och lärare. Intervjuade pedagoger ser som sitt uppdrag att lära eleverna ett musikaliskt hantverk. Att få dem att utvecklas och förhoppningsvis också gå vidare och bli musiker eller åtminstone ha med sig

musicerandet genom livet. Man tycker också att det är viktigt att bygga en grund för rekryteringen till det professionella musikkivet.

En organisatorisk ledning med musikalisk bakgrund anser respondenterna behövs i musik- och kulturskolorna. Och de behöver stå upp mera gentemot politikerna och bättre förklara musik- och kulturskolans behov för att kunna klara av att erbjuda kvalitativ undervisning samt nyttan med detta.

Då kulturskolorna helst anställer pedagoger som kan hantera många instrument för att fylla tjänsterna innebär det sämre kvalitet på undervisningen. Ingen är bra på alla olika instrument. Det fungerar på nybörjarnivå men inte på längre sikt när eleverna utvecklas, anser intervjuade pedagoger.

Förr fanns en ambition att fostra musiker, så inte idag. Man har sänkta ambitioner spelmässigt: ”Man pratar mest kvantitet, man ska fylla sina elevkvoter, det är lärarens största plikt”, säger Person 2 lite ironiskt och tillägger att det är förödande för verksamheten.

Du behöver vara en människa som helst ska kunna spela sju instrument, då kan du få en tjänst, för då kan du ha många elever. Men tyvärr tappar man i kvalitet då. Det finns inte så många som behärskar så många instrument så bra som egentligen behövs på de här mera udda instrumenten. (Person 3)

9.3 Motivation hos lärare och elever

En positiv pedagogisk dialog om vad som är bäst för eleverna önskas av Person 2. Och samarbeten lärare emellan samt mindre byråkrati/administration som annars tar udden av den pedagogiska energin.

Alla tycker att ensembleverksamheten är viktig, man vill börja redan efter ett år. Ge mera tid och högre status för detta inom kollegiet genom att erbjuda fortbildning och höja lönerna för de som tar sig an ensemblerna. Här krävs också bra arrangemang/material för nybörjarensembler för en positiv upplevelse hos barnen säger Person 1. Lärare med förmåga att arrangera för rätt nivå behöver få mer betald tid för att göra detta.

”Bra ensembleledare behövs, här krävs bättre utbildning. Hur ofta har kulturskolorna anställt någon som i första hand är dirigent?” säger Person 2.

Bra lokaler behövs för undervisningen i stort och i synnerhet för ensembleverksamheten som är en viktig faktor för motivationen, uttrycker samtliga respondenter.

Pedagogiska resultat borde värderas högre vid lönesättning menar Person 2. Många lärare undervisar på instrument de inte riktigt behärskar och lär ut fel. Där måste ledningarna vara noggrannare och ge eleverna bästa möjliga förutsättningar för sin utveckling, ha kompetent personal som kan sitt instrument. Detta är förstås i mångt och mycket en ekonomisk fråga, det kostar mindre att ha färre antal anställda som hanterar många olika instrument.

”Man måste kunna spela själv, annars vet jag inte vad man ska lära ut. Man måste ha musikaliska färdigheter först och främst. Annars blir det ingen kvalitet.” Detta uttrycker Person 2.

Hen säger också att det är viktigt att pedagogerna får ha en egen musikalisk plattform. Antingen utanför kulturskolan eller via en lärarorkester som får tid avsatt för att repetera. Detta är viktigt för pedagogens självkänsla och status, för inspiration och motivation både för sig själva och för eleverna som inspireras när de får se och höra sin lärare spela ”på riktigt”.

9.4 Instrumentets karaktär och förutsättningar, tankar om rekrytering

20 minuter är för korta lektioner för alla instrument tycker alla respondenter, men oboe och fagott är ”pilliga” instrument och krävande med sina rör och behöver ännu mera tid än andra instrument. Man hinner inte komma igång och musicera på 20 minuter. Risken är då att eleven tröttnar och slutar spela.

Fagott är ett stort och tungt instrument och lite bökigt att sätta ihop när man är ovan. Där krävs ganska stor föräldrainsats. Och det drar sig många föräldrar för. Och både oboe och fagott är dyra instrument.

Det har alltid varit få som spelar oboe och fagott men många ensembleformer kräver dessa instrument, mycket befintlig repertoar skulle bli svår att spela utan dem. För få spelar instrumenten för att fylla ensemblebehoven på skolorna i nuläget.

Sällan görs särskilda insatser på initiativ från skolledningarna för att rekrytera elever. Vanligen inte mer än möjligen ett organiserat tillfälle per år (olika i olika kommuner). Vid många skolor är det lärarens eget ansvar att sköta rekryteringen på sitt sätt – ibland på obetald tid.

Två lektioner i veckan med minst 30 minuter vore det bästa för utvecklingen och att alla elever därutöver spelar i ensemble. Det skulle skapa kvalitet och progression. Men man ser konkurrens från sport och mobiltelefoner som tar elevernas tid.

9.4.1 Synlighet – media och förebilder

Här presenteras faktorer som i huvudsak ligger utanför kulturskolans direkta påverkan, samhällsfenomen, opinion, synlighet i media, det ökade avståndet till den obligatoriska skolan, förebilder.

”Instrumenten måste synliggöras. Om det visades ett program där någon artist som Danny sitter och spelar fagott eller sjunger med en fagottist - det skulle ju vara full pott! Vilket medialt genomslag!” (Person 2)

”Spelar man fagott i en professionell orkester så måste man fundera på ”hur gör jag, hur gör vi för att skapa intresse för mitt instrument?” (Person 2)

”Man måste samarbeta på alla nivåer. Det professionella musiklivet, musikhögskolan, kulturskolan.” (Person 3)

9.4.2 Myten om talangen - det ska vara så lätt

Alla vi som håller på med klassiska instrument måste fundera lite mer på hur man ska nå ut, det är ju den här trenden att det ska vara så lätt på något sätt. Man glömmer bort att de som lyckas, även inom pop, är de som har hållit på otroligt mycket, de har sjungit eller spelat instrument i väldigt många år! Detta behöver medvetandegöras hos allmänheten. (Person 2)

9.4.3 Föräldraengagemang

Det viktigaste är att hitta intresserade föräldrar, då det oftast de som bromsar. Det är dyrt, tungt att bära och svårt att sätta ihop, vilket föräldrarna backar för. Så egentligen så känns det som att den stora satsningen behöver sättas in mot föräldrarna och det är ett problem, för det har jag ingen aning om hur man ska komma åt! (Person 2)

9.4.4 Repertoar och form

Filmmusik är räddningen! Orkesterspel är en viktig strategi för motivationen hos eleverna, ett sammanhang som stimulerar lusten och utvecklingen. Bra arrangemang som passar ensemblen är också viktig! Att lärare får tid till sådant också, de som har förmågan! (Person 1)

Ta med barnen på livekonserter med klassisk musik. De tycker det är jättehäftigt!
(Person 2)

9.4.5 Samverkan med grundskolan:

Vi får ju inte vara på skoltid längre. Det finns andra kommuner där det ligger under utbildningsförvaltningen och då ses det som en utbildning, man är på skoltid. Där man har ett samarbete med skolorna och får planera in och medvetet lägga in håltimmar så att eleverna ska få spela orkester. Och det ingår, man sitter och planerar tillsammans. När detta tas bort tappar vi rekryteringsbasen från yngre år. Man tappar lite kontakten med grundskolan. Man har olika typer av skolnära projekt, men det här gamla systemet med kompanjonlärarna är borta och jag tror man har tappat en viktig rekryteringsbas på grund av det. (Person 2)

9.5 Struktur och förutsättningar

9.5.1 Lokaler

Lokalbristen är ett stort problem i Stockholm. I synnerhet drabbas deltidsanställda och timanställda instrumentalpedagoger som ofta skuffas undan i de sämsta lokalerna. En av respondenterna undervisade i flera månader på ett av kulturskolans kontorsrum som var överfullt med möbler, papper och annat kontorsmaterial. Det var trångt och stökigt.

Största problemet är bristen på bra lokaler. Man får den sämsta lokalen överallt när man jobbar deltid, alternativt sämsta schemat, eller både och. Man ska helst jobba fredagar på alla ställen, då andra försöker vara fria från undervisning. (Person 1)

Man konkurrerar delvis också om samma lokaler som fritidsverksamheten, då det på grundskolorna - där man i många fall undervisar - ofta inte finns några ändamålsenliga musikrum, utan man undervisar i ordinarie skolsalar eller fritidslokaler. Kulturskolans egna lokaler räcker sällan till.

9.5.2 Ekonomisk brist drabbar de udda instrumenten

Skolledningarna klarar inte att ta hand om de udda instrumentens förutsättningar med få elever, timanställda lärare och behovet av mera tid. Det blir en ond spiral där dessa instrument får de sämsta förutsättningarna och pedagogerna får inte chansen att bygga upp något. Hela ansvaret läggs på enskilda lärare. Det är i första hand en ekonomisk fråga. Kommunerna har eller avsätter för lite pengar till kulturskolan. Även om cheferna uppskattar en och tycker att man gör ett bra jobb så kan de inte belöna för det, de kan inte ge mer. (Person 1)

9.5.3 Utbildning eller fritid – förutsättningar och status?

Synen på instrumentalundervisningen som en fritidsaktivitet tycks alltmer ha segregerat den från den ordinarie skolan, vilket skapar sämre förutsättningar för rekryteringen. Såsom utvecklingen blivit i Nacka t ex där man konkurrerar om att få presentera sin verksamhet på skolorna och ofta också om att få plats i skolans lokaler. Den har i många kommuner flyttats från utbildningsförvaltningen till kultur- och fritidsförvaltningen när musikskolor utvecklats till kulturskolor, kanske har detta också påverkat statusen för kulturskolan?

9.5.4 Brist på kontinuitet – långsiktighet

Omorganiseringar kan störa kontinuiteten och uppbyggandet av en väl fungerande verksamhet. Till exempel hopslagningen av verksamheterna teater, bild och musik inom Kulturskolan Stockholm, som man efter femton år, när formen för samarbetet satt sig och fungerar bra, har funderat på att skilja på igen. Man undersökte under 2013 att åter dela på teater och musik inom Kulturskolan Stockholm men man kom med hjälp av en oberoende utredning fram till att man inte skulle göra det.

Under 2014 har man dock genomfört en omorganisation med färre administrativa områden för att spara pengar. Detta samtidigt som man lagt ganska stora pengar på olika kulturprojekt för barn och unga under Barnkulturåret 14/15 under valåret.

9.5.5 Svårt med samarbeten – ett storstadsproblem

”Det är lättare med samarbeten lärare emellan på mindre kulturskolor, på mindre orter. Där är färre lärare på en mindre yta. I Stockholms stad är man är spridda för vinden vilket försvårar samarbeten lärare emellan.” (Person 2)

Här kan också nämnas att Kulturskolerådet jobbar för regionala samarbeten för att lösa bristen på lärare och elevunderlag på ovanligare instrument och det finns med i regionala kulturplaner, dock ej i Stockholm, enligt uppgift från Håkan Sandh. I Stockholm har samverkansmodellen inte genomförts, som finns i hela övriga landet. En större samverkan och en gemensam kulturplan i Stockholms län skulle möjligen kunna underlätta t ex delandet av instrumentpedagoger så man kan ge dem vettiga anställningar.

9.6 Verksamhetens mål – politisk styrning

Samtliga respondenter anser att deras chefer tar för lite ansvar för återväxten av oboe och fagott och andra mindre vanliga instrument på sin skola och till det professionella musiklivet, samt att man i vissa fall inte i tillräckligt stor utsträckning står upp för sin kulturskola gentemot kommunpolitikerna i de kommuner i Stockholms län där de verkar. Det finns inte några andra tydliga mål för kulturskolan än att ge unga möjligheten att spela det instrument de önskar spela och att alla som vill ska få plats. Man tar enligt respondenterna inget ansvar varken från kommun eller skolledning för att skapa goda förutsättningar för våra aktuella bristinstrument då man inte anser sig ha ett sådant specifikt uppdrag. Man ser överhuvudtaget inte att man har något uppdrag att bibehålla några särskilda instrument, utan det är efterfrågan som styr.

Person 1 uttrycker en stark önskan: ”Det behövs en nationell strategi, likt bibliotekslagen. En ambition och mål att stimulera bristinstrument, annars försvinner de. Det behövs ett stöd för detta från ledning och politiker.”

9.7 Framtiden för orkestermusiken - återverkan på det professionella musikkivet

Vi kan idag se en tydlig negativ trend framför allt gällande blåsinstrumenten som börjat påverka det professionella musikkivet. Färre unga musiker söker till musikhögskolornas musikerutbildningar och deras nivå är i allmänhet lägre än tidigare. Detta bekräftades av studierektorn vid KMH, Sven-Erik Eriksson vid tidigare nämnd debatt - *Var hittar vi framtidens orkestermusiker* - den 22 mars 2014 och av Konserthuschefen Stefan Forsberg som även uttalat sig om detta i en tv-sänd intervju den 20 mars 2014.

Det innebär även att de professionella orkestrarna allt oftare behöver rekrytera från andra länder. Vi bör väl fundera på om vi tycker att det ska vara så – att vi inte har en fungerande struktur som skapar förutsättningar för återväxten av inhemska musiker.

9.7.1 Kultursekreterare som länk till det professionella musikkivet har försvunnit

Förr fanns det kultursekreterare som var en kontakt ute i kommunerna som en länk till det professionella kulturutbudet. Idag är det kanske en klasslärare utan egentlig kunskap inom musik eller kultur som ska lotsa in skoleleverna till kulturutbudet. Som Person 1 uttrycker det: ”Det är någon slags utarmning på den musikaliska bildningsnivån.”

9.7.2 Ekosystem – nationell riktlinje, politisk påverkan

I samtliga nordiska länder, utom Sverige, finns det riktlinjer på nationell nivå för hur utbildningen ska se ut från musikskolenivå och upp till professionell nivå. Man har en nationell struktur. Denna information fick alla som deltog på SMoK-konferensen i mars 2014 ta del av, presenterad av Torgny Sandgren, generalsekreterare för Kulturskolerådet, som nu arbetar för att få till en nationell strategi även i Sverige, något som varken jag eller respondenterna kände till vid tidpunkterna för intervjuerna. Den socialdemokratiska regeringen (2014-) har också visat intresse för detta.

”Man måste samarbeta på alla nivåer. Det professionella musikkivet, musikhögskolan, kulturskolan – se det som ett ekosystem. Idag är det hundra år mellan de här instanserna. Dom måste ihop och samarbeta annars kommer det aldrig att fungera.” (Person 3)

Det måste finnas en ambition att stimulera brästinstrument, annars försvinner de. Gör vi det inte nu så finns de inte sen. Och vi behöver en instrumentbank där man kan hyra dyra instrument som få spelar på, kulturskolorna har inte råd att köpa in dem. Det är viktigt att få spela på bra instrument.

Vi behöver samverka mellan skola och kulturskola för möjligheter att spela på skoltid. Återinför kultursekreterarna i kommunerna för bättre kompetens och kontakt med det professionella kulturlivet. (Person 1)

9.7.3 Medial påverkan

Den mediala påverkan har berörts högre upp i intervjusvaren, under 9.3. och 9.4. – att det är viktigt att ungdomarna får förebilder via media. Man även kan utläsa att man anser att samtliga instanser som har intresse av att vi har ett levande musikliv i utveckling behöver gå ihop och berätta för politiker och i media vilka behov som finns och förklara vikten av ett brett levande musikliv, där goda förutsättningar skapas så blivande musiker ser att det finns en framtid som musiker och där även amatörorkestrar kan rekrytera unga musiker.

10. Sammanfattning av intervjuerna

I sammanställningen av intervjuerna kan jag se några stora tydliga problem som behöver uppmärksammas och åtgärdas om man vill åstadkomma kvalitet och få musik- och kulturskolornas verksamheter att fungera på bästa sett och tillgodose återväxten på instrumenten oboe och fagott.

10.1 Status och samverkan med grundskolan

Den stora utmaningen tycks vara att höja statusen för musik- och kulturskolorna och finna argument för att förmå politikerna att ta ett ansvar för kvalitet och återväxt. Att finna tydligare kvalitetsmål för verksamheten samt att satsa på att öka intresset för udda instrument hos potentiella elever i musik- och kulturskolan. Att många chefer inte har en musikalisk bakgrund ses som problematiskt då det gör det svårare för lärarna att få förståelse och förutsättningar för de kvalitativa musikaliska ambitionerna.

Man har förlorat en stor del av sin tidigare samverkan med grundskolan och sin status som utbildning och istället blivit en fritidsaktivitet, sannolikt som en följd av att allt fler musik- och kulturskolor lagts under fritidsförvaltningarna. Detta skapar problem med rekrytering, samverkan kring lokaler och schemaläggning med mera.

Respondenterna vill gärna se ensemblerverksamhet på skoltid och att man ser musiken som en viktig och naturlig del av barnens utbildning. På det sättet har man också möjlighet att göra alla olika instrument synliga för att kunna väcka intresse i unga år.

I Stockholms län är behoven av ändamålsenliga lokaler stora.

Här hoppas jag att den utredning som nu tillsats för att föreslå en nationell strategi tittar på att åter koppla musik- och kulturskolans verksamhet till den ordinarie skolan, att den får ta plats under ordinarie skoltid och integreras genom samverkansprojekt inom skolans ramar med större möjligheter för barn att tidigt få möta klassisk musik och ovanliga instrument. Och att ett påbud från nationell nivå för att främja musikalisk kvalitet och återväxt på orkesterinstrumenten ger effekt på kommunal nivå.

10.2 Samverkan mellan olika musik- och kulturskolor – dela pedagoger

Skolor som tim-anställer en oboe- eller fagottpedagog behöver bli bättre på att samverka med andra kulturskolor genom att erbjuda denne en anställning som de bekostar och administrerar gemensamt, såsom Person 1 efter många år slutligen lyckats få till. Detta för att förbättra arbetsvillkor och anställningstrygghet – så att man kan behålla den kompetens som finns.

10.3 Ensembleverksamheten anses mycket viktig

Satsningar på ensembler och ensembleledare behövs också eftersom man anser att dessa är oerhört viktiga för motivationen att fortsätta spela, att man kommer in i ett sammanhang av sam-musicerande där man finner mål och mening med sitt eget övande och en social samhörighet, en identitet med sitt instrument.

Här är det då också viktigt att ensembleledare får betald tid för att arrangera för rätt nivå om man har den förmågan och intresset, samt att ensembleledaren får fortbildning för att skapa god kvalitet och goda resultat med verksamheten.

10.4 Synlighet och förebilder

Man behöver överlag bli mera synliga, till exempel synas i TV i samverkan med större artister för att skapa ett intresse och ge ungdomarna förebilder. Möta och lyssna på äldre elever när de spelar, liksom i exemplet från Blooms undersökning, där de unga eleverna kom till insikt om att musik inte bara handlade om att träffa rätt toner. Man behöver få komma ut på grundskolorna tidigt och i positiva samarbeten där nå ut med sin verksamhet.

10.5 Nationell strategi

Vad intervjuade pedagoger är eniga om är att man behöver en samverkan mellan musik- och kulturskolorna, musikhögskolorna och det professionella musiklivet för att skapa ett ekosystem där alla tar ett gemensamt ansvar för återväxten. En gemensam, nationell strategi, något som ju redan finns i övriga nordiska länder i mycket högre utsträckning.

Här kan man återkoppla till en av definitionerna för en fungerande organisation: ”För att en organisation ska fungera väl behöver alltså de människor som ingår i den ha kända gemensamma mål”.

De allra flesta chefer på musik- och kulturskolorna, de kommunala politikerna, musikhögskolorna och sannolikt även politikerna på regional nivå verkar inte se något ändamål med att jobba för dessa instruments återväxt. Eller man ser åtminstone inte att man har något ansvar för det. Men detta finns ju nu hopp om att ändra på då man på nationell nivå uppmärksammar problemen.

En strategisk satsning på oboe och fagott behövs genom att man får hålla längre (enskilda) lektioner på dessa instrument på grund av dess inneboende förutsättningar, där man förslagsvis också genom en instrumentbank eller liknande kan tillgå bra instrument om skolan själv inte kan prioritera inköp. Kanske kan man från statligt håll subventionera kommuner så att de kan anställa lärare på oboe eller fagott även i mindre kommuner för jämlika möjligheter i hela landet.

10.6 Reflektioner utifrån organisationsteorier

En drivkraft för omorganisation kan vara kulturella förändringar, t ex vad barn och unga väljer att göra på sin fritid. Konkurrensen från mobiler och dataspel är ett bekymmer för kulturskolorna där en längre process behövs för att lära sig att behärska ett instrument och belöningen för elevens insats dröjer. Ökad invandring kan vara en annan utmaning både vad gäller språklig kommunikation, andra musikaliska preferenser och ökande ekonomiska klyftor som kan påverka förmåga och vilja att betala avgifter för att lära sig ett instrument.

Hur bedriver man sin verksamhet i invandrartäta områden jämfört med i typiskt svenska medelklassområden? Här har en relativt ny verksamhet, *El Sistema*, vuxit fram och är under utveckling i många områden och regioner i landet. En utvärdering av vad det lett till, hur det fungerat och hur det påverkat musikundervisningen i stort bör kanske göras om något år, om det inte redan skett.

Så hur ska Musik- och kulturskolor förhålla sig till dessa yttre förändringar? Hur kan de påverka intresset? Hur kan de skapa en god verksamhet utifrån dessa förutsättningar? Att en utredning nu kommit till gällande en nationell strategi är mycket positivt. Där ska man även titta på återväxten av orkesterinstrument och utbildning av instrumentpedagoger. En stor utmaning är givetvis att det är väldigt olika förutsättningar i olika kommuner vad gäller elevunderlag, ekonomiska möjligheter, tillgång på utbildade lärare mm.

En annan aspekt är att lärare i olika åldrar och med olika erfarenheter har olika idéer om hur man vill bedriva sin undervisning, enskilt eller i grupp, efter noter eller på gehör och varje lärare bedriver i princip ”sin egen musikskola”. Det kan göra det svårt för chefer att genomföra förändringar och omorganisera, just det som anges högre upp under kapitel 6. En del pedagoger vill göra som man alltid gjort. Men därför är en utredning och en nationell strategi ännu viktigare för att ge motiv till positiva förändringar och i vissa fall kanske en återgång till tidigare strukturer.

11. Diskussion

Syftet med undersökningen har varit att studera hur struktur och organisatoriska förutsättningar påverkar kvaliteten på undervisningen i ovanligare instrument som blåsinstrumenten oboe och fagott. Jag har velat ta reda på hur instrumentalpedagogernas vardag ser ut och hur de upplever förutsättningarna för sin undervisning, samt om det finns önskemål om andra förutsättningar och hur dessa borde se ut.

Hur har frågorna som ställdes under syftet besvarats?

- Finns det några kvalitativa mål hos de musik- och kulturskolor där de intervjuade personerna arbetar och hur ser de målen ut?
- Hur sker rekryteringen till instrumenten och hur skulle man kunna få fler att välja oboe och fagott?
- Finns det några möjliga pedagogiska eller organisatoriska lösningar som kan leda till bättre förutsättningar för instrumentalundervisningen i de nämnda instrumenten och som i sin tur kan skapa en god återväxt, både till kulturskolan och till musiklivet i stort?

11.1 Brist på kvalitativa mål

Intervjuerna pekar på att de kvalitativa målen kommer i skymundan för de kvantitativa. Respondenterna efterfrågar ett ökat engagemang från politikerna så att de sätter sig in i behoven och förutsättningarna för att skapa kvalitet och återväxt. Och respondenterna anser att kvalitet inte är detsamma som kvantitet. Här måste man kanske ha starkare chefer med goda argument till politikerna, som Fagott 1 uttrycker det:

Gentemot politikerna tror jag att vi använder fel pedagogik. Vi är ju pedagoger och vänder ut och in på oss för att hitta nya vinklingar och metoder, men det känns inte som att kulturskolans chefer gör det gentemot politikerna utan bara accepterar faktum hela tiden.

Här tror jag att en nationell strategi med kvalitativa mål, skulle kunna skapa andra mera kvalitativa mål än det att alla som vill ska få spela valfritt instrument utifrån vad som erbjuds. Vill vi ha ett brett och kvalitativt musik- och kulturliv? Vill vi ha starka och trygga unga individer som vågar satsa på ett liv som musiker? Vill vi bevara vårt kulturarv och kunna ge kommande generationer musikaliska upplevelser via musik av Mahler, Brahms och Mozart? Det kommer nya genrer, nya sätt att musicera, nya instrument och nya tekniker som också ska ges plats men när vi talar om mångfald inom musikens värld så bör det inte handla om antalet kulturskolor man kan välja mellan utan att kunna få alla möjliga instrument och genrer presenterade för sig på ett sådant sätt att man har möjlighet att göra medvetna val utifrån de kunskaper man har fått. Annars hamnar vi snarare i enfald. Man väljer det man känner till.

11.2 Målmedveten rekrytering och motivation

Man behöver jobba mera målmedvetet med rekryteringen och ta ett större helhetsgrepp om den. Det verkar ofta ligga på respektive lärare att sköta rekryteringen lite som de själva vill och i den mån de har tid. Här är musikaliska förebilder viktiga och det är ofta också avgörande att få föräldrarna med sig. Detta är tydligt också i tidigare forskning, som i undersökningen av Bloom (1985) ”Tillsammans med sina lärare och föräldrar hittade de hela tiden nya saker att lära sig så de blev aldrig uttråkade.”

Rekryteringen har i vissa fall också försvårats i kommuner där många aktörer konkurrerar om att komma in på grundskolorna för att få presentera sin verksamhet. Grundskolorna kan helt enkelt inte ta emot alla aktörer och säger därför nej till alla. Dessa barn får då inte tidigt möta instrument de inte visste fanns och väljer därför sannolikt heller inte dessa när de bestämmer sig för att lära sig ett instrument.

Enligt tidigare forskning är de faktorer som påverkar barns val av instrument (enligt Susan Hallam som tidigare redovisats under avsnittet Tidigare Forskning 7.3): Bekvämlighet/tillgänglighet, Kön, Föräldrar, Skola/Musikskola, Vänner, Intresse och entusiasm (inspiration via media t ex).

Detta med föräldrapåverkan hade även undersökts i ”*Musikskoleelevers instrumentval – föräldrars påverkan?*” där det visade sig att föräldrar gärna föreslår för sina barn att spela det instrument de själva spelat eller det instrument de har hemma.

Det är alltså många faktorer som spelar in för valet av instrument och man kan ana att föräldrarnas engagemang och synpunkter spelar in ganska mycket. Även inspiration via vänner och media. Men hur når man ut via media och hur når man barn och föräldrar och skapar en positiv bild av våra bristinstrument? Här kanske man behöver jobba hårdare och mera genomtänkt med opinionsbildning och media. Hur kommer barn och unga i kontakt med klassisk musik och orkesterinstrument? Hur väcks deras intresse för det? TV-program och TV-reklam? Kända artister som gör videos där orkesterinstrument används och syns? Ett återinförande av en synlig symfoniorkester i Eurovision? PR är kanske inte musik- och kulturskolans eller för den del det professionella klassiska musiklivets starkaste signum – kan man göra mera här?

11.3 Pedagogiska och organisatoriska grepp

Pedagogiskt och organisatoriskt kan man tänka sig att en ökad satsning på tidig gruppundervisning på blåsinstrument, liknande som man gör med stråk-klasser i något större utsträckning, skulle kunna öka intresset för de blåsinstrument som ligger i farozonen. Det behöver dock kompletteras med individuell undervisning senast efter något år, anser respondenterna. Detta för att verkligen lära sig en korrekt spelteknik. Viktigt är också att skolor i olika kommuner kan dela på samma instrumentallärare och ge dessa större tjänster.

Man behöver också hitta sätt att bekosta inköp eller hyra av blåsinstrument, som ofta är dyra i inköp. Som Person 1 säger i intervjun – man skulle behöva en nationell eller regional

instrumentbank där skolor förmånligt kan hyra in många instrument till en blås-klass till exempel.

Här syns även i tidigare forskning att kombinationen av individuell undervisning kombinerat med undervisning i grupp/ensemble är betydelsefullt såsom i artikeln från 1998 i avsnittet tidigare forskning: *Characteristics of Music Teachers and the progress of young instrumentalists* av Davidson. Den visar att det är viktigt för den yttre motivationen att utvecklas och fortsätta spela att läraren är vänlig, uppmuntrande och avspänd samt, när eleven kommit en bit på väg, att läraren är en god instrumentalist som kan inspirera musikaliskt. Något som också Person 2 trycker starkt på – hen säger: ”Man måste kunna spela själv, annars vet jag inte vad man ska lära ut. Man måste ha musikaliska färdigheter först och främst. Annars blir det ingen kvalitet.”

De 257 intervjuerna som artikelförfattarna genomförde visade också att de som kommit längst i sitt musicerande haft både enskild undervisning och grupplektioner.

Respondenterna tycker att det är en stor fördel att ha en chef med en musikalisk bakgrund som förstår förutsättningarna för en kvalitativ undervisning och som har musikaliska och kvalitativa visioner med verksamheten och som också framför dessa visioner till de kommunala politikerna och förklarar vilka förutsättningar som behövs för att nå dem.

11.4 Engagemang och status

Anmärkningsvärt från intervjuerna anser jag det vara hur pedagoger i stor utsträckning arbetar ideellt. Pedagogerna lägger avsevärd tid på lektionsförberedelser, resor, arrangering, ensembleledning, rekrytering som man inte fullt ut får betalt för. Den avsatta betalda tiden är i de allra flesta fall för knapp för att nå önskvärda resultat.

Person 1 säger i förbigående ”det tillhör jobbet”. Här kan man eventuellt se en parallell till hur allmänheten ser på musikeryrket då många musiker ofta möts av kommentarer som ”vad roligt att du får jobba med ditt intresse”. ”Du kan väl ställa upp och spela för att det är kul”. Man har inte kunskapen eller förståelsen för vilket arbete som ligger bakom och ser inte att detta arbete ska vara vettigt betalt på samma sätt som andra arbeten som kräver en gedigen utbildning.

Sannolikt tar inte alla pedagoger samma egna ansvar utan att få ersättning för det och då blir istället kvaliteten lidande. Man bör heller inte förvänta sig att lärarna ska jobba utan relevant ersättning. Att det nu kommit igång en diskussion om en nationell strategi för kulturskolorna är bra, det blir intressant att följa hur en sådan strategi kan komma att utformas om den genomförs.

Och hur hanterar då pedagogerna själva dessa frågor? Är det inte så att de också delvis accepterar faktum genom att de ofta ”sponsrar” kulturskolan med sin obetalda tid för att eleverna ska få det pedagogerna anser att de behöver för sin utveckling? Kanske behövs gemensamma och starka röster för att få till förändringar och förbättringar för musik- och kulturskolorna i stort och för pedagogerna i synnerhet? Gemensamma krafttag mellan

utbildningar och professionella musikaliska institutioner för att definiera behoven och förklara dem och därefter och ställa krav på politikerna, en gemensam argumentation från dessa institutioner byggd på forskning kring musik och musikpedagogik. Detta skulle komma eleverna till godo genom höjd kvalitet och stolta och inspirerade pedagoger.

11.5 Återkoppling och reflektioner utifrån organisationsteorier

En drivkraft för omorganisation kan vara kulturella förändringar, t ex vad barn och unga väljer att göra på sin fritid. Konkurrensen från mobiler och dataspel är ett bekymmer för kulturskolorna där en längre process behövs för att lära sig att behärska ett instrument och belöningen för elevens insats dröjer. Ökad invandring kan vara en annan utmaning både vad gäller språklig kommunikation, andra musikaliska preferenser och ökande ekonomiska klyftor som kan påverka förmåga och vilja att betala avgifter för att lära sig ett instrument.

Hur bedriver man sin verksamhet i invandrartäta områden jämfört med i typiskt svenska medelklassområden? Här har en ny verksamhet, *El Sistema*, vuxit fram och är under utveckling i många områden och regioner i landet. En utvärdering av vad det lett till, hur det fungerat och hur det påverkat musikundervisningen i stort bör kanske göras om något år, om det inte redan skett.

Så hur ska musik- och kulturskolor förhålla sig till dessa yttre förändringar? Hur kan de påverka intresset? Hur kan de skapa en god verksamhet utifrån nya förutsättningar? Att en utredning nu kommit till gällande en nationell strategi är mycket positivt. Där ska man även titta på återväxten av orkesterinstrument och utbildning av instrumentpedagoger. En stor utmaning är givetvis att det är väldigt olika förutsättningar i olika kommuner vad gäller elevunderlag, ekonomiska möjligheter, tillgång på utbildade lärare mm.

En annan aspekt är att lärare i olika åldrar och med olika erfarenheter har olika idéer om hur man vill bedriva sin undervisning, enskilt eller i grupp, efter noter eller på gehör och varje lärare bedriver i princip ”sin egen musikskola”. Det kan göra det svårt för chefer att genomföra förändringar och omorganisera, just det som anges högre upp under kapitel 6. Man vill göra som man alltid gjort. Men därför är en utredning och en nationell strategi ännu viktigare för att ge motiv till positiva förändringar och i vissa fall kanske en återgång till tidigare strukturer.

Om man organisatoriskt och strukturellt skapar ett musikaliskt ekosystem där institutionerna på varje nivå ser att de är en del av detta ekosystem, där varje steg är viktigt och betydelsefullt, då kommer det sannolikt att skapa en starkare känsla hos lärarna att ens eget arbete är viktigt, så att man upplever större makt och tillfredsställelse och vågar ställa högre krav på sin undervisningssituation, på lokaler och på ledning. Då kommer också elever och föräldrar att se musikundervisningen som betydelsefull.

11.6 Tankar och reflektioner kring samhällskultur, valfrihet och snabb belöning kontra långsiktigt lärande och fortsatt motivation.

Om man ser till samhällskulturen så finns ett stort utbud av barnaktiviteter, men är det inte roligt på en gång så tappar man sugen och ger upp eller byter aktivitet, eller föredrar helt enkelt mobilen och datorn. Detta kan nog de flesta föräldrar med barn i den åldern känna igen. Det skulle kunna leda till att man inte skapar något djupare intresse eller några djupare kunskaper. Även skolan kämpar numera med detta. En tid har mycket pengar och energi lagts på marknadsföring och andra lockande åtgärder som gör det attraktivt att söka till och gå på en viss skola och det blev då svårare för lärarna att ställa krav på barnen och sätta betyg utifrån verkliga kunskaper eftersom man behöver visa goda resultat för skolan för att göra den attraktiv. Nu med hårdare betygskrav efter en tids betygsinflation så pluggar de unga ofta mycket hårt för betyget, men mindre för lärandet och kunskaperna, enligt vad många unga själv uttrycker och de är ofta mycket stressade. När det gäller musik- och kulturskolan som är en frivilligverksamhet som numera också utsätts för konkurrens så blir det troligen så att lärare alltmer anpassar sin undervisning till vad eleverna vill ha, utifrån vad de känner till, än vad de tycker att eleverna borde och behöver lära sig eftersom eleverna enkelt kan välja bort den undervisningen. Man ställer kanske lägre krav för att behålla eleverna, för att de ska tycka att det är roligt – men frågan är vad det leder till i längden för ett levande musikliv? Självklart behöver undervisningen ske i dialog. Det är viktigt att eleven känner sig väl bemött och bekväm i undervisningssituationen. Men om man inte ökar kraven, om eleven inte känner att det sker en progression så tappar hen sannolikt motivationen efter en tid, såsom Amelia Hjortenhammar uttryckte det i debatten *Var finns morgondagens orkestermusiker?* (kap 5.3).

Om det dessutom är så att det finns 100 elever som spelar gitarr på en kulturskola så är det troligt att många av dessa kommer att sluta tidigare då de inte finner ett sammanhang där de kan använda sitt instrument när så många spelar det. Om de istället spelade ett instrument som inte så många andra spelar så har de större möjligheter att känna att ”just det här är jag bra på” och det i sig skapar större stimulans att fortsätta utvecklas och hitta ensembler att spela i som ytterligare skapar utveckling, lust och sammanhang som vidhåller motivationen att fortsätta spela. Om det väcks en medvetenhet om dessa mekanismer på en högre politisk nivå, som via en nationell strategi även tar hänsyn till musiklivet i stort, både på professionell nivå och på amatörkulturell nivå; så hoppas jag att strategin når till regioner och kommuner där man skapar bättre förutsättningar för musikundervisningen och ger den den status och betydelse den kan ha för utvecklandet av trygga, starka och glada individer och ett inkännande och levande kulturliv som kan genomsyra vårt samhälle.

12. Slutligen om oboe och fagott

Om vi tittar specifikt på vad som sagts om våra instrument oboe och fagott så verkar dessa faktorer vara viktiga:

- Att unga som väljer att spela oboe och fagott får tillräcklig lektionstid (mer än 20 min i veckan).
- Att man når och lyckas övertyga föräldrar vars barn vill spela dessa instrument att uppmuntra det valet.
- Att man synliggör dessa instrument på olika sätt, skapar intresse och erbjuder förebilder.
- Att de pedagoger som undervisar på dessa instrument får goda förutsättningar för sitt arbete – ta vara på deras kunskaper och ge dem goda arbetsvillkor.
- Att det finns bra lokaler att undervisa i som ger elever och lärare en känsla av att deras val respekteras och betyder något.
- Att styrande politiker ges goda och tydliga argument byggda på vetenskaplig forskning för att skapa goda förutsättningar för och kvaliteten i musikundervisningen via ett enat musikliv på alla nivåer.

12.1 Mångfald och kundval ger fler utövare men färre instrument

I många år har man från politiskt håll talat om mångfald. I vissa kommuner har detta blivit likställt med att det ska finnas många olika aktörer att välja på. Som till exempel i Nacka kommun. Det som denna ”mångfald” i huvudsak verkar innebära är många aktörer som erbjuder undervisning på de instrument som är allra mest efterfrågade. Det blir väldigt svårt att bedriva ensembleundervisning dels för att det inte täcks av musikskolechecken, såsom fallet är i Nacka - dels att många alltså väljer att spela samma instrument. Det gör att mångfalden krymper istället, då de allra flesta vill spela gitarr, sjunga, dansa eller spela teater och det är då detta som erbjuds, och mindre vanliga instrument försvinner ur utbudet.

I och med införande av checksystemet och den konkurrensutsättning som genomförts blir också eleverna (”kunderna”) mera rörliga och detta försvårar en planerad och strukturerad rekrytering. Tidigare har man inom Nacka Musikskola gjort rejäla rekryteringsinsatser på senvåren inför kommande höststart, men när nu elever allt oftare kommer in och slutar under terminerna, eftersom det är möjligt när köerna försvunnit, så blir det fler mindre små insatser för att rekrytera vilket då mera landar på de enskilda lärarna. Det är också svårare att komma in på skolorna för rekrytering då det är många konkurrerande musik- och kulturskolor som vill göra det och grundskolorna inte mår med att ta emot alla. Således har en del av grundskolorna undangett sig reklam från musikskolorna i Nacka vilket gör det svårare att nå potentiella elever på instrument som eleverna inte känner till och troligen då inte heller väljer utan att ha fått det presenterat för sig och fått pröva att spela det. Detta kan kanske undvikas i andra kommuner med checksystem genom att ha en viss reglering och inte tillåta alltför många aktörer att etablera sig.

13. Vad är på gång för framtiden – vad händer med Musik- och Kulturskolorna och med det efterfrågade musikaliska ekosystemet?

13.1 Detta gör Lärarförbundet, SKL och SMoK

En del av de utmaningar som Musik- och Kulturskolan står inför är att den inte är en formell skolform och den faller ofta mellan stolarna hos de olika kommunala förvaltningarna. Lärarförbundet arbetar därför för att den ska bli en egen skolform inom utbildningsväsendet med samma status, med lärarlegitimationer och möjligheter till forskning som andra skolformer. Det skulle också undanröja hindren för samverkan med andra skolformer, till exempel med grundskolan. Detta enligt Marie Wall Almqvist – lärare vid Malmö Kulturskola, Musikhögskolan i Malmö och ledamot i Lärarförbundets förbundsstyrelse i en nyhetsartikel från 2012-12-14 på Lärarförbundets egen hemsida.

Kulturskolerådet och SKL arbetar med projektet Kulturskola 2030 som enligt sitt projektmål ”...vill formulera Musik- och Kulturskolans roll i framtiden. Syftet är att synliggöra på vilket sätt en offentligt finansierad pedagogisk kulturverksamhet bör vara utformad, innehållsmässigt och organisatoriskt, för att möta barns och ungas kulturutövande”.

Men här läser jag personligen in en ganska passiv hållning – man vill ”möta barns och ungas kulturutövande”. Här finns ingenting som talar om skolform och lärande eller som berättar om någon ambition att försöka påverka utvecklingen för att kunna behålla traditionella ensembleformer och de instrument som behövs i dem. Vilken kommunpolitiker som styr och dennes syn på kultur och vikten av den, styr också vad som händer med den lokala musik- och kulturskolan.

Det är väl förvisso detta man vill komma åt med en nationell strategi – att åtminstone garantera att de kommunala musik- och kulturskolorna får finnas kvar i någon form.

Torgny Sandgren från SMoK:

Hur elevers intresse för orkesterinstrumenten ska stimuleras så att återväxten i orkestrarna säkras är en fråga som det finns mycket att samtala om. Eftersom musik- och kulturskolorna är en kommunal angelägenhet och inte har något nationellt uppdrag blir prioriteringarna för kulturskolorna väldigt olika. Viktigast för många kommuner är mångfald och tillgänglighet och att det är elevers intresse som ska vara vägledande. Musik- och kulturskolorna eftersträvar nog en kombination av att både kunna möta samtiden och aktuella intressen samtidigt som man vill vårda och odla kulturarv och tradition och stimulerar elever att upptäcka konsten i den stora mångfalden.

13.2 Politikermöte

Vid ett politikersamtal anordnat av Ax – Amatörkulturens samrådsgrupp den 23 april som också streamades och finns att se på deras Youtubekanal, stärktes bilden av musiklivet som splittrat och med få gemensamma utrop som politikerna kan ta ställning till – därav ser vi att t ex ungdomsidrotten får mera utrymme medialt och mera pengar. Dessa politiker från Kulturrådet uppmanade till fler gemensamma initiativ från musik- och kulturlivet, både gentemot politikerna men också mot media.

13.3 Våga anta utmaningen

Eller som Fredrik Österling, dåvarande länsmusikchef i Stockholm, uttrycker det i sitt debattinlägg ”*Kulturskolan måste våga anta utmaningen*” i Lärarförbundets tidning *Förskolan* 2009-12-15:

Den värld av omedelbar bekräftelse som Idol-hanteringen erbjuder, behöver en dynamisk motvikt. Men för att kunna bli en riktig motvikt måste vi också lära oss av dessa till synes förenklade sammanhang. För där bor också kunskap om hur människors förväntningar och längtan efter delaktighet spelar en roll i valet av instrument eller forum för kreativitet. Så frågan ”hur ska vi få fler att spela fagott” bör omformuleras. Snarare bör den ställas så här: hur kan vi visa att fagotten kan vara vägen till en rik värld av kreativitet och mänsklig utveckling? För att travestera en känd filmreplik: ”Show me the music”. Där ligger utmaningen.

13.4 Den professionella orkestermusiken i Sverige – utredning 2006

Fredrik Österling har även suttit som sekreterare i en utredning tillsatt av Kulturrådet som presenterades 2006: *Den professionella orkestermusiken i Sverige* (SOU 2006:34) som uppdragits att utreda de professionella orkestrarnas situation i landet, där Astrid Assefa utsågs till särskild utredare. Utredningen gavs bland annat mandat att föreslå ”nya modeller för samverkan mellan olika orkestrar liksom mellan orkestrar och musiklivet i övrigt”.

Utredningen omfattar perspektiv som ytligt sett verkar befinner sig långt ifrån de professionella orkestrarnas verklighet, men som har en relevans för området, nämligen de kommunala musik- och kulturskolorna, musikhögskolorna och det fria professionella musiklivet. *De anses av utredningen alla vara del av samma musikekologiska system som orkestrarna även om de ofta ses som separata storheter.*

Utredningen ser också att orkesterinstitutionerna kämpar mellan valet att behålla den traditionella publiken och att utveckla och förnya framförandeformerna för musiken för att locka en ny publik, vilket gör att allt för lite händer. Detta är sannolikt avgörande för om man lyckas locka en yngre publik eller inte och det i sin tur är avgörande för om unga människor väljer en yrkesbana som musiker i en traditionell orkester.

I utredningen finns en intressant parallell med detta uppsatsarbets fokus, nämligen de yrkesarbetande instrumentpedagogernas/musikernas arbetssituation. En verklighet som

kanske inte alls är obetydlig för elevers och konsertpublikens upplevelse av lektionerna och konserterna och som också kanske bidrar till ett vikande kundunderlag.

Utredningen visar att de professionella orkestermusikernas vardag tyngs av höga både egna och yttre prestationskrav, parat med små kontrollmöjligheter. I rapporten hänvisas till skriften *Artisters hälsa och arbetsmiljö* (2001), utgiven av *Institutet för psykosocial medicin* (IPM). Där redogörs i en undersökning för olika yrkesgruppers upplevelse av sina påverkansmöjligheter och sitt beslutsutrymme och lägst poäng fick här musiker och tunnelbaneförare.

Kanske ser det något bättre ut för instrumentalpedagogerna, men nog tycks det som att de också känner sig relativt maktlösa.

13.5 Professionell musik möter små barn

En stor del av problematiken ligger ju i att väcka intresset för klassisk musik och att spela instrument hos barn – de behöver få möta den musiken. En satsning på detta gjordes 2012 av *Musikverket* som gav stöd till Haga duo att besöka förskolor och spela för mindre grupper av barn med målet att få barn i unga åldrar att intressera sig för klassisk musik och att själva vilja spela musik.

I en *artikel* från *Musikverket* den 3 april 2013, berättar om Haga duo som med endast sina instrument och en noga sammansatt repertoar med musik av bland andra tangokompositören Astor Piazzolla, Johan Sebastian Bach och Evert Taube besökte förskolor i Stockholms län.

Målet var att med enkla medel skapa en grund för en framtida publik och framtida musikutövare på olika nivåer. Barnen fick höra samma konsert tre gånger och även prata om sina upplevelser av musiken. Under ledning av duon fick barnen även komponera ett eget enklare stycke med stöd av musikerna.

Intresset ökade hos barnen för varje besök. Enligt Joakim Lundström, en av musikerna i Haga Duo är nyckeln till ett gott resultat bland annat att mötet med musiken sker i små grupper med tid för eftertanke och samtal, att musiken håller hög kvalitet och att barnen själva får vara med och gestalta.

När barnen bad oss spela Bach igen och när hela gruppen gungade loss till en tango av Piazzolla så värmdes verkligen våra musikerhjärtan. Vi ser det som ett tydligt bevis på att det faktiskt fungerar jättebra att spela klassisk musik för barn, avslutar Joakim Lundström.

14. Fortsatt forskning

Ta reda på om det finns en politisk vilja att bibehålla orkestertraditionen och om man vill värna möjligheten för professionella orkestrar att kunna rekrytera skickliga inhemska musiker.

Vem ska ta ansvar för återväxten och hur gör man det? Hur ser opinionen ut kring dessa frågor? Hur skapar man opinion?

Hur stimulerar man unga att intressera sig för klassisk musik? Behöver traditionella former för framförandet förändras? Förändra synen på det som svår finkultur? Hur klarar man det?

Hur mycket påverkar synligheten i offentlig media, som unga tar del av, intresset för klassisk musik och klassiska orkesterinstrument?

15. Referenser

Amatörkulturens samrådsgrupp, Ax, politikersamtal 2015-04-23

<https://www.youtube.com/watch?v=kgiureUCFHo>

Bergman Nutley, S., Darki, F., Klingberg, T. (2014): *Music practice is associated with development of working memory during childhood and adolescence*

<http://www.kulturellahjarnan.se/scientific-articles/2014/09/musicerande-starker-arbetsminnet/>

Bolman, L. G., and Deal, T. E. (2013) *Reframing Organizations: Artistry, Choice and Leadership*, 5th edit., San Fransisco, Jossey-Bass

Brokvist, R., Ferm, C. (2008) Examensarbete KMH ”*Musikskoleelevers instrumentval – föräldrars påverkan?*” <http://www.diva-portal.se/smash/get/diva2:450028/FULLTEXT01.pdf>

Fils, L. M., Fjellborg, C. (2008) Examensarbete LTU ”*Är det inte bara att blåsa?*”

<http://epubl.ltu.se/1652-5299/2008/049/LTU-LAR-EX-08049-SE.pdf>

Jacobsen, D.I. (2005) *Organisationsförändringar och förändringsledarskap*, Studentlitteratur AB, Lund

Karlström, Y., Engdahl Nilsson, L. (2013) Examensarbete: *Fri konkurrens och musikskolecheck: Vad händer med den kommunala musikskolan när den konkurrensutsätts och finansieras via musikskolecheck?* <http://kmh.diva-portal.org/smash/record.jsf?searchId=1&pid=diva2:690797>

Kulturförvaltningen, sammanställning Marksten, K. (2006) ”*Varför slutade du i Kulturskolans musikundervisning?*”

<http://arkiv.smok.se/sites/smok.se/files/VarforslutadeduiKulturskolansmusikundervisning.pdf>

Kulturrådet (2006) utredning ”*Den professionella orkestermusiken i Sverige*” (SOU 2006:34)

http://www.kulturradet.se/upload/kr/remissvar/2006/professionell_orkestermusik.pdf

Kvale, S., Brinkman, S. (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun* Andra upplagan, Studentlitteratur AB, Lund.

Martinsson, E. (2008) Examensarbetet från Musikhögskolan i Ingesund: *Hur bra är kulturskolans lokaler? En undersökning om vad musik- och kulturskolans lärare anser om sina undervisningslokaler.* <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:5633/FULLTEXT01.pdf>

Musikverket, Haga duo (2013) Nyhetsartikel *Kammarmusik i förskolan.*

<http://musikverket.se/artikel/kammarmusik-i-forskolan/>

Regeringskansliet, Kulturdepartementet, Kommittédirektiv (2015:46) ”*En nationell strategi för den kommunala musik- och kulturskolan*” <http://www.regeringen.se/sb/d/19999/a/258522>

Sandh, H. *Kultursmockan nr 4*, tidsskriftsartikel (2011)

Skolinspektionens rapport (2011)

<http://www.skolinspektionen.se/documents/Kvalitetsgranskning/musik/kvalgr-mugr-slutrapport.pdf>

SMoK och SKL ”*Kulturskola 2030 - Musik- och Kulturskolans roll i framtiden*”.

<http://www.smok.se/verksamhet/projekt>

Stockholm Stads Budget (2012-2015)

<http://www.stockholm.se/OmStockholm/Budget/Tidigare-budgetar/>

Sundstedt, R red. för Kommittén för Stockholmsforskning (1998), *Musik för alla – om Stockholms kommunala musikskola, historik, mål och visioner*, Stockholmia Förlag

Sveriges Kulturskoleråd, SMoK, Musik- och Kulturskolerapporten (2012, 2013)

<http://www.smok.se/verksamhet/statistik-om-kulturskolor>

Sveriges Musik- och Kulturskoleråd, *Musikalisk mångfald, en undersökning om ungdomars musicerande* (2002) <http://www.kulturskoleradet.se/publikation/musikalisk-mangfald-en-undersokning-av-ungdomars-musicerande>

Sveriges Riksdag, Larsson, H., Björklund, J. (2013) Interpellationsdebatt 2012/13:314 ”*Kris för musikämnet på grundskolenivå*” <http://www.riksdagen.se/sv/Debatter--beslut/Interpellationsdebatter1/Debatt/?did=H010314>. (02.42 in i avsnittet)

SVT-intervju av Konserthuschefen Stefan Forsberg (2014).

<http://www.svt.se/kultur/musik/musikkris-for-klassiska-instrument>

Söderström, M. (2008) Examensarbete KMH ”*Hur upplever instrumentallärarna på Kulturskolan sin arbetsituation*” <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:449986/FULLTEXT01.pdf>

Universitets- och Högskolerådet, (2011-2015) <http://statistik.uhr.se>

Wall Almqvist, M. (2012) *Nyhetsartikel från Lärarförbundet*

<http://www.lararforbundet.se/web/ws.nsf/documents/0053BA6F?OpenDocument&menuid=00326A1C>

Wikipedia (SE): Sökord: ”Organisation”

Österling, F. (2009) Debattinlägg i Lärarförbundets tidning *Förskolan*. ”*Kulturskolan måste våga anta utmaningen*” <http://www.lararnasnyheter.se/forskolan/2009/12/15/kulturskolan-maste-vaga-anta-utmaningen>

16. Bilagor

Bilaga 1. Frågor för intervjuerna med aktiva lärare

Temat arbetsmiljö/arbetsvillkor:

Hur ser undervisningen ut idag jämfört med för 10 år sedan?

Har strukturen/förutsättningarna förändrats? (ekonomi, styrning, lokaler, elevantal per tjänst mm.)

Hur upplever du din roll som instrumentalpedagog (status, identitet)?

Trivs du med ditt yrkesval och med din arbetsplats?

Temat uppdrag/mål samt kvalitet/kvantitet:

Tycker du att ditt uppdrag är att lära elever att spela på långsiktig basis eller är det viktigare att eleven får prova på och ha kul utan särskilt mål? Annat?

Sammanfaller det med kulturskolans uppdrag i stort, det uppdrag skolan fått av politikerna och deras satta mål?

Rekrytering/instrumentets förutsättningar:

Hur skulle man kunna få fler att vilja spela fagott/oboe?

Hur skulle du vilja bedriva verksamheten och undervisningen i stort? Önskar du andra förutsättningar än de du har?

Struktur/organisatoriska förutsättningar/allmänna värderingar:

Hur tror du att allmänheten (föräldrar) ser på ditt yrke och värderar det?

Hur upplever du politikerns värdering av kulturskolans verksamhet?

Vad är allra viktigast för att kunna bedriva en god verksamhet på längre sikt?

Bilaga 2. Frågor till lärare som slutat:

Är du utbildad till instrumentallärare från början? Vilken utbildning?

När du utbildade dig, vad hade du för tankar om ditt kommande yrke?

Hur var det när du kom ut och började jobba?

Hur länge jobbade du?

Utvecklingen under denna tid?

Din syn på dig själv, ditt yrke under din tid som instrumentalpedagog?

Vad fick dig att sluta?

Vad hade du önskat varit annorlunda, för att du skulle ha fortsatt?

Hade du själv möjlighet att påverka ditt arbete (tid, elever, lokaler, rekrytering) - hur?

Hur skedde rekrytering till ditt instrument och i allmänhet?

Vilket stöd fick du från din arbetsgivare?

Hur skulle instrumentalundervisningen bäst kunna bedrivas?

Hur ser du på musik- och kulturskolans uppdrag? Vilket är dess uppdrag/vilket uppdrag borde den ha?

Vad tror du skulle behövas för att öka intresset för fagott och oboe, få fler att spela det?

